

HANNIBAL MUNK & ORLA VIGSØ
 SATIRTECKNINGAR
 I DANMARK OCH SVERIGE

Satirteckningar har en lång historia, och de har funnits i våra dagstidningar i drygt hundra år. Trots det har det i stort sett inte gjorts några systematiska undersökningar av fenomenet.

Hannibal Munk, Ph.d. i historia, anställd på Roskilde Universitet och Orla Vigsø, professor i medie- och kommunikationsvetenskap, Göteborgs universitet, har på var sitt håll sysslat med projekt om satirteckningar.

Hannibal Munk försvarade 2019 sin avhandling vid Roskilde universitet om ”dagens teckning” i danska tidningar 1924-2018, och Orla Vigsø har med stöd från Ridderstads stiftelse gjort en undersökning av satirteckningar i 10 svenska tidningar 1890-2017. Skribenterna insåg snabbt att Danmark och Sverige har ganska olika traditioner vad gäller satirteckningar i dagstidningar, vilket även syns i frekvensen av satirteckningar idag. I denna artikel jämförs de två länderna och diskutera vilka faktorer som kan ligga bakom skillnaderna.

När Gutenbergs tryckpress uppfanns fick människan ett nytt sätt att sprida sina bilder. Förmodligen har det alltid gjorts bilder som karikerade, löjliggjorde och kritiserade enstaka personer, grupper eller företeelser i samhället, men nu fick man möjlighet att dela dem med många fler. Under reformationsstriderna använde båda sidorna flitigt satiriska bilder, och efter att enväldets censur upphävts fortsatte man kritisera makthavare och andra offentliga personer. Så det var inget konstigt i att denna populära kombination av underhållning och kritik även tog sig in i dagstidningarna när den trycktekniska utvecklingen gjorde det möjligt.

En långsam början

I Danmark etablerades satirteckningen som ett inslag i tidningarna efter första världskriget, och från 1924 kan man prata om en dansk tradition för daglig satir. I Sverige gick utvecklingen långsammare, och även om man från 1930-talet kan se tendenser till en tradition är det egentligen först under 1960-talet man kan börja prata om teckningar som ett dagligt inslag i tidningarna. Men vad gäller placeringen i tidningen var mönstret detsamma: teckningarna fanns antingen på ledarsidorna eller på den ”lätta” sidan, även om det i Sverige också fanns en stor andel teckningar på nyhetssidorna.

Placeringen är viktig därför att den är en indikation på hur tidningen ser på satirteckningar. Placerar man dem som självständiga inslag, med egen

Valg med forsinkelser

Inden statsministeren gik til dronningen med sin afskedsbegøring, var regeringens spillfægterier blevet forhalet ved, at han og udenrigsministeren onsdag var til middag med den kinesiske vicepræsident Wang Renzhong og torsdag til frokost hos dronningen sammen med den kinesiske gæst.

Mel.: Katinka, Katinka .

Når Anker og Henning nu har slået op,
så vil jeg spendere en vise!
Det tog nogen tid, før de to fik sagt stop,
fordi de jo også skal spise.
Skønt Anker var gnaven, og Henning var træt,
så skal de helst optræde pænt og honnet,
når hr. Wang Renzhong er vor gæst ved banket,
før sniksnakken får sin reprise.

En dronninge-runde er nævnt nu og da
midt under den lange kabale,
og torsdag stak atter de to herrer af
til frokost i Fredensborgs sale.
Ved dronningens runde var Renzhong nu gæst.
Mon Anker og Henning har tænkt ved den fest:
Ved bordet at blive, det tjener os bedst —
for så kan vi atter forhalet!

Så sad de og spiste, mens landet var spændt.
De tyggede drøv på den tale,
som snart skulle laves, skønt løbet var endt,
og der var lagt op til finale.
Men den blev forhalet en stund eller to,
og TV og andre var nær ved at tro:
Måske kan de endnu få bygget en bro,
for sådan en frokost kan svale.

Men ak, de brød op fra det festlige bord
med minerne præget af sorgen.
Til dronningen har de nok udtalt i kor:
Ak, vi må tilbage til borgeren.
For sidste gang fulgtes så yndigt de ad,
men ude på trappen, ved gardernes rad,
har Anker nok sukket: Jeg takker for mad —
forresten, så ses vi i morgen!

Rimus

Poul Erik Poulsen (PEP), Jyllands-Posten 1979.30.09.

Medan några danska tidningar placerade satirteckningarna på ledarsidorna, hade andra tidningar dem på sista sidan, "lätta sidan", och ofta med en satirisk vers från en versmakares hand. I vissa tidningar fann denna stil även vägen till de seriösa ledarsidorna. Så var fallet för Jyllands-Posten på 1970-talet, där Poul Erik Poulsen tecknade och Axel Hansen, känd som Rimus, skrev vers. Här handlar det om statsminister Anker Jørgensens avskedsansökan till drottning Margrethe II, 1979.

på ledarsidorna betyda att dessa satirteckningar kan uttrycka andra hållningar än de skrivna ledarartiklarna, medan de integrerade är mer trogna mot texten. Men i praktiken visar våra undersökningar under 100 år att satirteckningarna på ledarsidan förvånansvärt ofta följer redaktionens överordnade linje, trots att tecknarna varje dag har fria händer att uttrycka sig och förtolka det politiska läget. Ett undantag är kanske *Dagens Nyheter*, där Magnus Bards teckningar ibland skiljer sig från ledarna på ett mer ideologiskt plan. Men annars finns det en hög grad av samsyn mellan teckningen och ledarartiklarna.

Ett särskilt lyckat exempel på samsyn mellan ledarskribent och satirtecknare var samarbetet mellan Torgny Segerstedt och Ragnvald Blix på Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning. De två supplerade varandra under 1930- och 40-talet i deras hårda kritik av nazismen, och utmanade därmed den officiella svenska politiken att inte stöta sig med Tyskland. Det ledde till att tidningen censurerades eller beslagtogs, men det stoppade varken skribenten eller tecknaren. Rikke Petersson beskriver samarbetet fint i sin biografi över Ragnvald Blix – ”Karikatyrtecknaren som utmanade Hitler” (Petersson 2016).

Ett fenomen som har varit vanligt i både Danmark och Sverige från början av 1900-talet och framåt, är att använda satirteckningar tillsammans med versifierade kommentarer till politiken och andra aktuella händelser. I vissa fall är teckningarna en illustration till versen (vilket verkar vara vanligare i Sverige), i andra bidrar vers och teckning jämbördigt till satiren. Oavsett vilket, medverkar versformen till att göra teckningen mer underhållande, och även om det finns en satirisk udd ibland, är vi långt ifrån den typ av satiriska verser som t.ex. P.A. Heiberg skrev på slutet av 1700-talet: "Ordener hænger man paa Idioter, Stjærner og Baand man kun Adelen gier". (Heiberg 1790).

Satirteckningar: ett nationellt fenomen

I såväl Danmark som Sverige är det tydligt att satirteckningar från början främst är en nationell angelägenhet. Den helt övervägande majoriteten av teckningar är gjorda av inhemska tecknare, även om det finns inslag av import. Här är det intressant att se att de importerade teckningarna i hög grad överensstämmer med respektive tidnings innehållsmässiga och stilistiska tendens. Det finns med andra ord skäl att tro att tidningen om den köpte in utländska teckningar, prioriterar sådana som anses "passa in" i tidningen. Ett undantag utgör kanske den svenska kommunistiska tidningen *Ny Dag*, vars import av teckningar verkar vara styrd av vilka som erbjöds (gratis?) via partitidningar i andra länder. Resultatet blev att man publicerade teckningar som var både innehållsmässigt och stilistiskt mer grovhuggna än de svenska.

Innehållsmässigt prioriteras också inhemska händelser. Under hela perioden är det inrikespolitik, kända personer och vardagsliv som skildras, ofta saker

Bo Bojesen, Politiken 1953.09.09.

Tidningen Politikens legendariska tecknare från 1947 till 1992 gjorde samhällssatiren berömd i efterkrigstidens Danmark. Även om han är känd som den som avbildade hela Danmarks folksjäl, var hans utgångspunkt i själva verket nästan alltid storstadsinvånarens dagliga utmaningar. Så är också fallet i teckningen här där det handlar om problemen med ett möbelfritt hem.

”På ett lägre plan. På Bellahøj-utställningen har Knud Lundberg en önskelägenhet. Den är utrustad med ett lager av skumgummi, där man ska sitta, äta, ligga och sova.

- Nu får du genast flytta på dig, Alfred – du ligger ju på bordet!”

som diskuteras i nyheterna men som veckan efter är utan intresse för läsarna. Utlandet tar andraplatsen i Danmark under perioden 1924-1950, medan det i Sverige snarare sker från 60- till 90-talet, men det är fortfarande en ganska liten andel. Den typ av satir som blir den dominerande i Danmark är vad man kan kalla social satir, eller "vardagssatir", vars ämne är danskarnas vardagsliv - fast i själva verket är det i hög grad den köpenhamnska medelklassens liv som beskrivs. I Danmark blev Bo Bojesen normen, med satir som i hög grad var anpassad efter tidningen Politikens Köpenhamnsbaserade intellektuella medelklassläsare. I Sverige kan man argumentera för att det finns drag av Stockholmsfixering, men den är mindre dominerande. Hur som helst är det en (stor)stadsbefolknings liv som skildras, och det blir än tydligare med de satiriska serier som dyker upp från 90-talet och fram (Berglins, Stockholmsliv, Tjejerna på höjden). Provinsen är inte särskild närvarande vare sig i Sverige eller Danmark.

Jan & Maria Berglin, Svenska Dagbladet 2002.01.21.

Jan och Maria Berglins teckningar är oftast vardagssatir, som utställer medelklassens livsstil och "problem". Men här har de gjort politisk satir med utgångspunkt i socialdemokraten Mona Sahlin, som å ena sidan sa att det var häftigt att betala skatt, å andra sidan avslöjades ha låtit bli att betala fordonsskatt. Att det handlar om just Mona Sahlin får läsaren konkludera utifrån vad tidningarna skrev om just då; enda ledtråden i bilden är figuren Monas frisyr.

En gyllene era?

Finns det något sådant som "en gyllene era" för satirteckningen i dansk och svensk dagspress? Svaret är lite mer komplicerat än ett ja eller nej. Vad gäller Sverige kan man med god rätt tala om en storhetstid under perioden 1960-1990. Det är då de flesta tidningar har satirteckningar, och då de är ett dagligt fenomen (och ibland med mer än en teckning per tidning och dag). Hur det ser ut med den konstnärliga kvaliteten är svårare att uttala sig om, men den formmässiga utvecklingen skedde främst från 1990-talet och framåt, när yngre tecknare som tidigare mest varit kända från seriesammanhang gjorde entré i tidningarna. I Danmark har det handlat om vågrörelser med fler toppar. Topparna finns i början av 1900-talet, på 30-talet, 50-talet och efter 2000, medan perioden från 60-talet och till mitten av 80-talet utgör en kvantitetsmässig lågvattenperiod. Orsaken var utmaningar till följd av generationsväxlingar på såväl *Berlingske Tidende* som *Jyllands-Posten*. Samtidig ändrade den socialdemokratiska tidningen *Aktuelt* profil från att ha varit en traditionell partitrogen tidning till att var mer inspirerad av tabloidtidningarna, och i samband med detta offrades den dagliga satirteckningen (Schultz 2007). Men det bör framhåvas att perioden

även gav plats för en framväxt av konstnärliga visuella uttryck i de danska centrum/vänster-tidningarna. Bilden blir därför sammansatt, med å ena sidan färre teckningar och å andra sidan en konstnärlig förnyelse.

Dessa olika utvecklingskurvor pekar på att satirteckningar i dagstidningar som fenomen är beroende av många olika faktorer. Det finns tydliga nationella skillnader, men även skillnader inom länderna mellan olika tidningar, och även mellan olika perioder för samma tidning, och dessa svängningar verkar inte följas åt i Danmark och Sverige. Tendensen är tydligast i Sverige med en successiv avveckling av satirteckningen i de flesta rikstäckande tidningar från 1990 till idag, medan situationen verkar mer stabil i Danmark med tillkomst av nya tecknare i de stora tidningarna.

Hyllad i Danmark, bortglömd i Sverige

Ser man på kurvan över antalet satirteckningar i svenska dagstidningar, är två saker tydliga: för det första att frekvensen ökade ganska långsamt fram till 1960-talet, för det andra att den de senaste 15 åren har sjunkit kraftigt. Några tidningar har helt slutat med egna teckningar, några publicerar endast bildinsändare, medan andra publicerar mycket färre teckningar än tidigare. Fyra av de fem tidningar som funnits under hela undersökningsperioden 1890-2017 har idag mellan 0 och 10 teckningar i månaden, medan *Dagens Nyheter* skiljer sig ut med nästan en teckning per dag.

I Danmark är det endast tidningarna *Politiken*, *Jyllands-Posten* och *Berlingske Tidende* som fortfarande har en "dagens teckning", men de har det utan undantag varje dag och har haft det sen 1920-talet. Samtidigt finns satiriska teckningar som illustration till nyhetsartiklar, kulturartiklar och i stort sett alla andra typer av artiklar, i samtliga tidningar i varierande omfattning. Så man måste konstatera att satirteckningen står stark i danska tidningars självbild; den anses vara en integrerad del av en tidnings utbud och verkar även uppskattas av läsarna. Ofta kommer kritiska brev från läsare som upprörs av satirteckningarnas bild av politiker eller kändisar, men lika ofta hör man uppskattande kommentarer. Ett exempel är boken *Danske statsministre – bladtegnernes satiriske streg* (Heiberg & Seidel 2008) där den dåvarande statsministern Anders Fogh Rasmussen har skrivit förordet, och där den tidigare statsministern Poul Schlüter berättar hur det är att bli avbildad av satirtecknare. Båda uttrycker stor respekt för tecknarna och lyfter fram satirteckningar som en viktig del av ett demokratiskt samhälles samtal om politik.

I Sverige finns inte alls samma uppskattning, och inga politiker har vad vi har sett offentligt försvarat satirteckningen som en del av det offentliga samtalet. Ett undantag var kanske Ingvar Carlsson, som tog upp Tage Danielssons kommentar om att Carlsson liknade en fot och faktiskt ritade sig själv som en fot i ett barnprogram. Men annars är det ganska tyst om satiren från politiskt håll.

De danska politikernas positiva inställning till satir går långt tillbaka, även om det självklart också finns exempel på irritation och vrede över vad som upplevts som orättvisa påståenden om motiv eller karaktär. Händelserna kring Muhammedkarikatyrerna 2005 försvagade inte politikernas försvar för satiren; tvärtom kan man se ett förnyat intresse för satirteckningar som ytterligare förstärktes av attentaten mot Krudttønden och Charlie Hebdo. Framträdande politiker ställer ofta upp och försvarar yttrandefriheten, inklusive rätten att göra satirteckningar, och ser det som en grundpelare i en demokrati. Kungliga biblioteket i Köpenhamn har sen 2000 haft ett eget museum för "bladtegnning", alltså tidningsteckningar, och fackföreningen Danske Bladtegnere har varit en stark röst i samhällsdebatten sen 1930-talet. Publiceringen av satirteckningar som illustration till nyhetsartiklar gör också att det finns en ständig återväxt i branschen, där nya namn får möjlighet att etablera sig.

Medan danska tidningar och politiker har en positiv syn på satirteckningar, råder det mest tystnad i Sverige. Tidningarna har generellt skurit ner på antalet teckningar de senaste två decennierna, men utan att förklara varför. Intervjuer med svenska tecknare pekar mot ekonomiska orsaker, alltså att man inte anser sig ha råd med att betala tecknare i tider av lågkonjunktur. Det kan självklart spela in, liksom övergången till tabloidformat kan ha påverkat synen på vad som ska finnas med. Men det mesta tyder ändå på att det är redaktionella val som ligger bakom. Satiren har här aldrig fått den självklara position som den har i Danmark, och den har ansetts vara mer av en underhållningsfråga än en del av den politiska debatten, vilket också blev tydligt i debatten efter först Muhammedkarikatyrerna och sen Charlie Hebdo. Alla talade för yttrandefriheten, men när det kom till satirtecknarnas rätt att kritisera och förlöjliga blev många mer tveksamma. Där Danmark reagerade med ett ökat intresse för satir, verkar Sverige ha tänkt att det säkraste nog är att låta bli. Så numera finns politiska satirteckningar mest i andra publikationer, inte dagstidningar, eller på nätet.

Källor:

- Heiberg, P.A. (1790): *Selskabs-Sang*. <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/ordener-haenger-man-paa-idioter-af-pa-heiberg-1790/>
- Heiberg, Steffen & Seidel, Claus (2008): *Danske statsministre - bladtegnernes satiriske streg*. Kbh.: Det Kongelige Bibliotek.
- Munk, Hannibal (2019): "*Den visuelle Leder: Satirtegnning i dansk dagspresse siden 1924*". Roskilde: Roskilde Universitet, Ph.d.-skolen for Kommunikation og Humanistiske studier.
- Petersson, Rikke (2016): *Ragnvald Blix. Karikatyrtecknaren som utmanade Hitler*. Göteborg: Folkuniversitetets Akademiska Press.
- Schultz, Ida (2007): "*Fra Partipresse over Omnibuspresse til Segmentpresse*". *Journalistica*, nr 5, s.5-26. (2007)
- Vigsø, Orla (2019): *Satirteckningar i svensk dagspress 1890-2017*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation.

KARIN SIDÉN

PRINS EUGENS WALDEMARSUDDE

Ett allkonstverk

”Minnes ni att jag talade om att jag tänkte på att köpa ett ställe på Djurgården, en udde med utsikt över staden, med gamla hus, terrasser o. trädgården. Det har jag nu gjort o. det fyller mig med mycket intresse. Så snart jag kan göra mig fri från arbetet är jag därute, ordnar o. gör planer o. njuter. Det är härligt med skimrande solnedgångar bakom staden o. glimrande vatten med stora fartyg; ångbåtar som gå förbi o. seglare som vänder alldeles tätt under fönsterna...”

Prins Eugen, december 1899

Karin Sidén, museichef och överintendent vid Prins Eugens Waldemarsudde, är en av textförfattarna till boken *Prins Eugens Waldemarsudde. Ett allkonstverk*.

Förvärvet

Det var som barn prins Eugen (1865–1947) för första gången kom i kontakt med platsen Waldemarsudde. Från det närliggande Rosendals slott, där Eugen som liten ofta vistades med sin familj på somrarna, var det en kort promenad till udden på den södra delen av Kungliga Djurgården. Vid Waldemarsudde kom Eugen, tillsammans med sin informator, att bland annat plocka blommor till sitt herbarium. Föga anade då den lille prinsen att han långt senare i livet, den 18 oktober 1899, skulle förvärva hela egendomen Waldemarsudde med dess 7 hektar och där bygga upp sitt vackra allkonstverk.

Omdaningen och förvärvet av platsen föregicks av ett antal hyresperioder på 1890-talet i Waldemarsuddes mangårdsbyggnad, det så kallade Gamla huset. Från den gulmålade 1700-talsbyggnaden skildrade Eugen inkännande och stämmingsfullt den intagande utsikten mot Stockholms inlopp i elegiskt skymningsljus. Det kom så småningom att bli många verk av Eugens hand tillkomna vid Waldemarsudde, målningar som fångar platsens byggnader, skiftande skärgårdsnatur och uttryck under olika årtider och tider på dygnet. Flertalet av dessa verk tillhör de rika samlingarna på Prins Eugens Waldemarsudde.

När prins Eugen år 1900 erhöll besittningsrätten till Waldemarsudde från skeppsredar- och grosshandlarfamiljen Bergman Olson, var hans position som landskapsmålare, kulturpersonlighet och konstsamlare redan befäst.

Hans genombrott publikt som konstnär hade kommit 1891 med målningen *Våren*, som Eugen hämtat inspiration till från naturen i Balingsta i närheten av Huddinge utanför Stockholm. Målningen tillkom efter flera års studier privat för ett antal svenska målare, såsom Geskel Salomon och Gillis Hafström, och universitetsstudier vid Uppsala universitet 1885–86 då han också målade privat för Wilhelm von Gegerfelt. Därefter följde en vistelse i Paris åren 1887–89 med studier för de franska målarna Léon Bonnat, Henri Gervex, Pierre Puvis de Chavannes och Alfred Roll. Från att initialt ha varit ifrågasatt som seriös målare i konstnärskretsar på grund av sin kungliga titel och härkomst, erhöll han bland tidens svenska och övriga nordiska konstnärer alltmer acceptans, och så småningom även beundran, för sitt lyriska och på 1890-talet symbolistiska landskapsmåleri.

Eugen, som hade börjat förvärva konstverk redan i Paris på det sena 1880-talet, kom även successivt att alltmer positionera sig som en av sin tids främsta svenska konstsammlare. Samlingarna av i synnerhet svensk och övrig nordisk konst från perioden ca 1870–1947, men också av fransk konst, är en av de främsta i landet och förvaltas och visas idag regelbundet på Waldemarsudde. Prins Eugen kom också att verka konstpolitiskt och blev med sina olika roller på dåtidens konstscen en av Sveriges mest inflytelserika kulturpersonligheter, alltifrån 1890-talet fram till sin död 1947. Prins Eugen verkade bland annat inom Statens inköpsnämnd för konst, han var ordförande för institutioner och organisationer som Föreningen för svensk hemslöjd, Konstnärernas Vänner och Thielska Galleriet. År 1897 kom Eugen att som ordförande för konstavdelningen vid Den allmänna konst- och industriutställningen i Stockholm att bidra med ett urval betydande verk av konstnärer från Sverige, övriga Europa och USA. Konstpaviljongens arkitekt på världsutställningen 1897 var Eugens gode vän Ferdinand Boberg (1860–1946).

Slottet

Det var samme Ferdinand Boberg som Eugen kom att anlita som arkitekt för Slottet vid Waldemarsudde. Boberg var vid tiden en av Sveriges mest uppburna arkitekter. Samarbetet mellan de båda kom att resultera både i anläggandet av terrasserings- och planterings- i parken vid Waldemarsudde omkring sekelskiftet 1900, i uppförandet av Slottet mellan åren 1903–05 och av Galleriet 1913. Slottsbyggnadens slutna fasad på landsidan, kontrasteras mot en öppen fasad mot sjösidan som kröns av devisen *Sole, Sole Gaudeo* (Solen, solen är min glädje). Invändigt består slottsbyggnaden av tre våningar och en entresolvåning, varav första planets Sällskapsvåning på Eugens tid fungerade som den representativa delen medan mellanvåningen kom att inhysa Eugens privata rum, adjutantens rum och gästrum. Högst upp i slottet anlades prinsens rymliga Ateljé, med ett stort norrfönster som spred ett jämnt ljus i rummet.

Ovan: Galleriterrassen
vid Prins Eugens
Waldemarsudde.
Foto Yanan Li.
Nedan: Prins Eugen
idkar friluftsmåleri.

Sammantaget innebar våningsplanens skiftande funktioner att flera av prinsens roller i livet kom att särskilt accentueras. Kungliga förpliktelser, officiella tillställningar men också eleganta privata middagar kunde arrangeras i Sällskapsvåningen, det privata livet fick sitt på mellanvåningen medan konstnärskapet underlättades genom Ateljén högst upp i Slottet och av ett arbete med friluftsmåleri ute i parken. I Ateljén arbetade Eugen i synnerhet med större förstudier, så kallade kartonger, till monumentala uppdrag i läroverk, på Dramatiska teatern och i Stockholms stadshus med flera offentliga byggnader.

Sällskapsvåningen

Slottets eleganta arkitektur och Sällskapsvåningens tilltalande och hemtrevliga inredning, speglar i mångt och mycket både prins Eugens ställning som arvr prins av Sverige och Norge och hans personlighet. Möbelstilar från olika tider möts i rummen sida vid sida och i nära anslutning till egna och andra samtida konstnärers verk från Eugens egen konstsamling. Kungligt arvegods och gåvor, däribland från fadern, kung Oscar II, samsas här med egna förvärv och inköp. Blandningen av möbler och konsthantverk i olika stilar från skilda tider med konst ur de egna rika samlingarna och intagande blomsterarrangemang, bildar sammantaget en personlig, tilltalande och unik inredning.

Ovan: Salongen i Sällskapsvåningen på Prins Eugens Waldemarsudde.

Foto Yanan Li.

Nedan: Konsert i serien Musik på Udden i samband med den kritikerrosade Sigrid Hjertén-utställningen, 2018. Foto Yanan Li.

Middagar, luncher, mottagningar och musikaliska samkväm ägde ofta rum i den eleganta Sällskapsvåningen. Gästerna varierade. Kungligheter, politiker och statsmän, intellektuella, konstnärer och författare hörde till de inbjudna gästerna. I museets rika arkiv finns menyer

och inbjudningslistor kvar, vilka ger en god bild av det rika umgängeslivet. I vår tid lyfts middagar och luncher med olika gäster fram i speciella dukningar och presentationer i Sällskapsvåningens vackra matsal.

Under andra världskriget kom "den röde prinsen", som Eugen ibland kallades, att öppna upp sitt hem för personer som Amelie Posse och Karl Gerhard som öppet deklarerade ett avståndstagande mot en alltför utbredd tyskvänlighet i det svenska samhället. Prins Eugen framstår med sina demokratiska värderingar, till vilka bland annat engagemanget för Folkbildningsförbundet hör, som en representant för tidens socialliberala värderingar. När Slottet vid Waldemarsudde stod klart 1905 hade Eugen redan visat sitt stöd för Norges självständighet, och inför inflyttningen anordnade han en konstnärskvinnor där konstnärsvänner, tonsättare och författare särskilt bjöds in.

Park och blomsterprakt

I ett sammanhang uttryckte prins Eugen att ”Näst efter konsten tror jag bloms-ter är min största glädje”. Intresset för park och trädgård gavs flera påtagliga uttryck under hans liv. Eugen reste till olika platser i Europa och besökte då ofta parker och trädgårdar, däribland i England, Frankrike och Italien. Innan slottsbygget påbörjades lät Eugen uppföra ett växthus vid Waldemarsudde och arbetet satte genast igång med anläggandet av terrasserings och planteringar i parken. I museets arkiv finns kvitton kvar gällande inköpen av bland annat lökar och blommor till Waldemarsudde. Då liksom nu var blomsterprakten inne och ute en viktig del av upplevelsen på Waldemarsudde. I det så kallade Blomsterrummet i Sällskapsvåningen presenteras än idag blommor i krukor och vaser, som egenhändigt odlats i Waldemarsuddes växthus och bänkgårdar. Waldemarsudde är det enda konstmuseet i Sverige som har en florist anställd idag, en florist som med vackra blomsterarrangemang pryder museets sällskapsvåning, utställningar och andra publika utrymmen.

Konstmuseet öppnar

Den 7 juni 1947 inför donationen av sitt allkonstverk, skrev Eugen sitt testamente. Testamentet fungerar än idag som det mest centrala styrdokumentet för museets verksamhet. Eugen lät med sitt testamente bilda en stiftelse, med uppgiften att vårda, bevara och på ett ”levande sätt” göra egendomen tillgänglig med alla byggnader, parken och trädgården samt de rika konstsamlingarna. Med sitt generöst skrivna testamente, där formuleringen på ett ”levande sätt” ingår, har Eugen möjliggjort en vidareutveckling och ett visionärt arbete över tid med museets skilda verksamheter.

Sedan museet öppnade för allmänheten i juni månad 1948 är Prins Eugens Waldemarsudde ett mycket kärt besöksmål. Idag är det ett av Sveriges mest uppmärksammade och välbesökta konstmuseer. Sedan 1 juli 2017 drivs all verksamhet vid Prins Eugens Waldemarsudde i stiftelseform och årligen erhåller museet ett visst statligt bidrag. Senare års strategiska visionsarbete med att stärka den ursprungliga allkonstverkstanken, att öppna upp museet för alla åldrar samt att bidra med kunskapsfördjupning och synergieffekter mellan konstarterna, har lett till utmärkelser som Stockholmarnas Favoritmuseum 2016, Årets Museum 2017 från Riksförbundet Sveriges Museer och Svenska ICOM, Bästa utställningar 2019 och Hall of Fame från Trip Advisor 2019.

Prins Eugens Waldemarsudde utgör än idag den enskilt största privata konst donationen någonsin i landet. Som sådan har platsen och dess grundare rönt ett stort och berättigat intresse genom tiderna. Ett publikt intresse har förenats med en stor uppmärksamhet från forskarsamhället vilket resulterat i ett flertal publikationer och artiklar skrivna av experter och forskare inom en rad olika discipliner.

*Friluftsmåleri för barn
i Waldemarsuddes
park, 2018.
Foto Yanan Li.*

Allkonstverket Waldemarsudde

När Prins Eugens Waldemarsudde förra året gav ut den första publikationen om Prins Eugens Waldemarsudde på både svenska och engelska, gjordes det med ett fokus på det unika allkonstverket, på grundaren av detta och platsens historik men också på den omfattande och mångsidiga verksamhet som bedrivs på museet i vår egen tid. Med nytagna fotografier av Yanan Li från hela allkonstverket under skiftande årstider och tider på dygnet, förmedlas såväl platsens skönhet som de känslor och stämningar som den väcker. Vår förhoppning med det praktfulla bokverket är att det ska öka intresset för Sveriges vackraste konstmuseum, för prins Eugen och för Waldemarsuddes nuvarande verksamhet med kritikerrosade utställningar, föredrag, konserter i serien Musik på Udden och omfattande pedagogiska verksamhet för vuxna och barn.

Litteratur

Prins Eugens Waldemarsudde. Ett allkonstverk/Prince Eugen's Waldemarsudde. A Total Art Work. Texter Karin Sidén & Anna Meister. Foto Yanan Li. Arvinius + Orfeus Publishing, Stockholm 2019.

NT-INTERVJUN

PAULA LEHTOMÄKI – FÖRSTA KVINNAN SOM CHEF FÖR NORDISKA MINISTERRÅDET

Foto: Laura Kotila, Statsrådets kansli/norden.org

Paula Lehtomäki

Nordiska ministerrådets generalsekreterare Paula Lehtomäki, med en gedigen politisk bakgrund i Finland, har till uppgift att förverkliga statsministrarnas vision om Norden som världens mest hållbara och integrerade region 2030. Arbetet pågår för fullt även om Coronakrisen gör att tidtabellen sannolikt måste justeras.

Paula Lehtomäki intervjuas av Henrik Wilén, förbundssekreterare för Föreningarna Nordens förbund.

Första kvinnan som generalsekreterare för Nordiska ministerrådet och den första med finska som modersmål och dessutom yngst genom tiderna. Paula Lehtomäki (f. 1972), som sedan vårvinter 2019 leder det nordiska regeringssamarbetet, har onekligen

spräckt några glastak på sin väg till Nordens hus Ved Stranden i Köpenhamn.

Lehtomäki har självfallet de rätta kvalifikationerna för jobbet. Däremot kan man fråga sig varför det tog 48 år efter grundandet (1971) innan Nordiska ministerrådet utsåg en kvinnlig generalsekreterare. Av allt att döma är hon del av en nordisk trend. Fyra av fem nordiska statsministrar är kvinnor och alla tre nordiska EU-kommissionärer är kvinnor. Fattas bara annat än att även ministerrådet har en kvinnlig chef. Utan överdrift kan man säga att det är kvinnorna som styr och ställer i Norden!

Hur har Du kommit igång i Köpenhamn? Hur trivs familjen med tre barn i åldern 9 till 15 i den nya tillvaron?

– Jag har kommit igång jättebra – fast jag önskar att jag talade danska bättre! Barnen har varierande upplevelser, men allmänt sagt har det gått helt bra, säger Lehtomäki som intygar att hon är full av energi och trivs med sitt nya uppdrag.

Lehtomäki är född och uppvuxen i Kuhmo i nordöstra Finland invid gränsen till Ryssland. Politiken och centerideologin fick hon om inte via modersmjölken så näst intill. Fadern Pekka var mångårig ordförande för kommunfullmäktige i Kuhmo. Studierna i Åbo ledde till en politices kandidatexamen och en ekonomimagistersexamen i slutet av 1990-talet. Hon kom in i riksdagen 1999

(från Uleåborgs valkrets) och valdes 2002 till vice ordförande för Centern, en post hon innehade fram till 2010. Under sin första period i riksdagen (1999–2003) var hon medlem i Finlands delegation till Nordiska rådet.

Du har ett förflutet som medlem av Finlands delegation till Nordiska rådet och har sett samarbetet så att säga inifrån. När väcktes intresset för att söka sig till Nordiska ministerrådet?

– Det väcktes då jag fick veta att generalsekreterartjänsten blir ledig. Det kändes som ”min grej”. Enligt min uppfattning hade det nordiska samarbetets betydelse vuxit i flera år och jag hade ett positivt intryck av Köpenhamn.

Nordiska ministerrådet är som bekant de nordiska regeringarnas samsamarbetsorgan. Ministrarna drar upp riktlinjerna för samarbetet och ministerrådets sekretariat förbereder och förverkligar samarbetet. På sekretariatet i Köpenhamn arbetar cirka 100 ämbetsmän från alla nordiska länder. Vid sitt tillträde sade Lehtomäki att hon hoppas kunna bidra till att bilden av det officiella nordiska samarbetet blir klarare och att dess politiska relevans stärks. Med sin gedigna politiska bakgrund är hon gott utrustad för den uppgiften.

Lehtomäki utsågs 2003 till utrikeshandels- och utvecklingsminister i Anneli Jäätteenmäkis centerledda regering och fortsatte i samma uppgifter efter att Jäätteenmäki lämnat och Matti Vanhanen utsetts till ny statsminister. I Vanhanens andra regering (2007–10) var hon miljöminister liksom i Mari Kiviniemis kabinett 2010–11. I politiska kretsar ansågs allmänt att hon låg bra till för att bli Centerns ordförande, men hon valde att prioritera familjen (hon var moderskapsledig två gånger mellan 2005 och 2008). 2011 blev hon invald i riksdagen från Nylands valkrets, medan försöket att ställa upp i Helsingfors fyra år senare misslyckades och hon stannade på reservplats. Statsminister Juha Sipilä (c) utsåg henne till sin statssekreterare när han etablerade sitt kabinett efter valet.

Under hennes första år som generalsekreterare har en stor del av tiden gått åt till att diskutera och förankra statsministrarnas vision för det nordiska samarbetet med sikte på 2030. Visionen är att Norden 2030 ska vara världens med hållbara och integrerade region.

Visionen har tre grundpelare:

1) *Ett grönt Norden.* Målsättningen är en grön omställning av samhället som bygger på koldioxidneutralitet och en hållbar cirkulär och biobaserad ekonomi.

2) *Ett konkurrenskraftigt Norden.* Staterna ska främja grön tillväxt baserad på forskning, innovation, mobilitet och digital integration.

3) *Ett socialt hållbart Norden.* Målet är en inkluderande, jämställd och sammanhängande region med gemensamma värderingar och stärkt kulturutväxling och välfärd.

Hur framskrider arbetet med visionen?

– Vi har arbetat väldigt mycket, och visst har vi även uppnått framgång! Men nu påverkar Corona-situationen också oss, så åtminstone en viss uppskjutning av tidtabellen blir det säkert. Men vi är bara i början: det tar ju flera år att implementera en strategi.

Statsministrarna har det överordnade ansvaret för samarbetet, medan det dagliga arbetet och koordineringen är delegerat till de nordiska samarbetsministrarna. Därmed ligger det på samarbetsministrarnas bord att följa upp genomförandet av visionen och de strategiska prioriteringarna. Eftersom Danmark är ordförandeland i Nordiska ministerrådet 2020 leds arbetet i år av danska samarbetsministern Mogens Jensen. Enligt planerna ska samarbetsministrarna leverera sin första rapport i slutet av 2022. Utgående från den rapporten fastläggs eller revideras planerna för resten av decenniet.

Vad betyder visionen för kultursamarbetet, som traditionellt varit det mest utbredda samarbetsområdet?

– Visionen och dess implementering betyder att kultursamarbetet – liksom hela ministerrådets verksamhet – bidrar till gemensamma mål. Politiska viljan för att förstärka miljö- och klimatsamarbetet betyder också ganska stora budgetomfördelningar. Trots minskad budgetram förblir dock kulturområdet ett av de största samarbetsområdena även i framtiden.

För en och annan som följt med det nordiska samarbetet en längre tid kan frågan ställa sig osökt om inte Norden redan i dag är världens mest integrerade region. Med jämna mellanrum framhålls Norden som en unik region när det gäller samarbete. Men vid närmare eftertanke är det sannolikt Benelux-länderna som är den mest integrerade regionen i dag. Till saken hör att alla tre är EU-länder och ingår i eurozonen.

När det gäller den inbördes integrationen och mobiliteten i Norden är det synnerligen viktigt att medborgare och företag snabbt kan etablera sig i grannlandet. För att underlätta flytten till ett annat nordiskt land för att studera eller jobba, eller för att flytta tillbaka till ursprungslandet till exempel i samband med pensionering bör det vara lätt att genast bli operativ. Att vänta flera veckor, för att inte säga månader, för att kunna fungera fullt ut håller inte i dagens digitala värld. En fråga som Föreningarna Norden drivit hårt de senaste åren är ett gemensamt nordiskt personnummersystem eller ett gemensamt elektroniskt ID-system.

Hur framskrider planerna på ett nordiskt elektroniskt ID?

– Att medborgare i Norden kan använda deras nationella eID över de nordiska gränserna är en viktig del för att realisera visionens mål om att främja mobilitet och skapa en digitalt integrerad region. Länderna har lite olika processer och tidsplaner för detta, men de allra flesta länderna förväntas under 2021 ha nationella

eID-lösningar som går att använda över gränserna (eID interoperabilitet). Under 2020 lanserar även Nordiska ministerrådet ett nytt fyraårigt arbetsprogram för perioden 2021–2024, som har som syfte att säkra enkel och säker åtkomst till digitala tjänster över gränserna genom nationella eID-lösningar, säger Lehtomäki, som själv fick vänta i över en månad innan hon fick danskt CPR-nummer (personnummer) i samband med flytten till Köpenhamn.

När flyktingkrisen slog till hösten 2015 och nu med Coronakrisen 2020 visar det sig att de nordiska länderna inte är så samspelade på politisk nivå. Betyder det att nordiskt samarbete i praktiken bara kan tillämpas i vardagliga frågor när solen skiner, men inte när stormen bryter ut?

– Det tror jag inte. Nordiska länderna har en stark tillit och solidaritet mot varandra, vilket är ganska extraordinärt på världsnivå. Men då krisen slår är det helt enkelt så mycket att ta hand om, så många värderingar att göra, så många beslut att fatta – på väldigt kort tid – att det brukar vända förvaltningen lite inåt, speciellt i början. Och något likadant har vi också nu sett. Men samarbetet fungerar fortfarande. Ministrarna har haft videomöten också mitt i Coronakrisen, och det finns täta vardagliga kontakter mellan myndigheterna, säger Lehtomäki, som ofta sitter med då statsministrarna möts, undantaget möten när statsministrarna träffar utländska gäster.

Du talar flytande ryska och var 2014–15 ordförande för Samfundet Finland – Ryssland och har därmed rimligtvis goda kontakter till Ryssland. Har Du en ambition att få tillbaka det nordiska kontoret i St Petersburg?

– Vi har vårt kontor kvar i St Petersburg, men tyvärr har det en status av ”foreign agent”. Jag diskuterade saken i höstas med viceutrikesminister Titov, men det blev tydligt att på kort sikt finns det inga förväntningar om att situationen skulle förändras. Visst hoppas jag att Nordiska ministerrådet kan genomföra samarbetet enligt de riktlinjer som de nordiska länderna antagit, men just nu är det lite svårt på grund av kontorets status.

Ofta har generalsekreterareposten i Nordiska ministerrådet varit något av en reträttpost för meriterade politiker, även om flera av de senaste tidernas generalsekreterare övergått i i annan tjänst efter perioden i Köpenhamn. Till exempel Per Unckel (generalsekreterare 2003–06) blev landshövding i Stockholms län och Dagfinn Høybråten (generalsekreterare 2013–19) blev generalsekreterare för Kirkens Nødhjelp i Norge. Hörnrummet Ved Stranden 18 blir nog inte heller Paula Lehtomäkis sista samhällseliga plattform.

Finns det en återvändo till finsk politik?

– Det får man se – åtminstone inte inom det tidsperspektiv som jag just nu kan föreställa mig. Men jag brukar inte utesluta någonting för de närmaste tjugo-trettio åren.

Henrik Wilén

FÖR EGEN RÄKNING

SEXHUNDRA ÅR TILLSAMMANS Sverige och Finland

Foto: www.riksdagen.se

Mats Hellström

Mats Hellström var riksdagsledamot (S) 1969-1996. Han har varit statsråd 1983-1991 och 1994-96, bl a EU- och nordisk samarbetsminister. Sveriges ambassadör i Berlin 1996-2001 och landshövding i Stockholms län 2002-2006.

Artikelförfattaren är idag ordförande i föreningen Norden International.

Under sexhundra år har Sverige och Finland varit ett gemensamt rike. Hur har den ömsesidiga påverkan sett ut? Och vilka är de bestående resultat som vi lever med och som ger impulser än idag? Här några personliga nedslag.

Den första kontakten mellan det som senare blev Sverige och Finland hör till myterna. Under folkvandringstiden och vid Agnefit – det som nu är Gamla Stan i Stockholm – mördades kung Agne av den finska hövdingadotter som han rövat bort. Han dödades enligt myten med det gyllene halssmycke som han givit henne.

Mer handfasta uppgifter om svensk-finska kontakter från medeltiden finns efter korstågen till Finland, som får anses höra till kungariket Sverige från 1200-talets mitt och där de finska länen konsoliderades under 1300-talet. De bofasta börjar röra på sig över Östersjön. Ett antal bönder från sydvästra Finland bosatte sig på de rika jordarna i Uppland. Och långt i norr fick *birkarlarna* handelsrättigheter med samerna. Dessa handelsmän hade såvitt man vet finskt ursprung. Svenskar koloniserade bl a delar av Österbotten och Nyland.

Kristnandet och kyrkobyggandet kommer sedan förhållandevis snabbt igång under högmedeltiden. Det finska skriftspråket får sin formella roll och utformning på 1500-talet genom Mikael Agricolas bibelöversättning – ungefär samtidigt som Olaus Petri översätter till svenska.

De återkommande konflikterna med Novgorod ledde till en stark militär närvaro i de sydliga finska länen. Här utkämpades betydande strider om makten mellan svenska stormän, inte minst mellan Gustav Vasas söner. Och tidigare hade riksdrotsen Bo Jonsson Grip, Sveriges största markägare, införlivat betydande jordegendomar i Finland.

Sverige och Finland möttes på Östersjön och det vid en tid då Hansan etablerats som den dominerande handelsaktören i norra Europa – från London

till Novgorod. Dokumenten visar att det svensk-finska riket från 1400-talet och fram till det trettioåriga kriget på 1600-talet i många avseenden var ett Stockholm-Åbo rike när det gällde inhemska kontakter och handel – givet dock att den östra gränsen och Viborg spelade en betydande roll.

Sverige blev en europeisk stormakt med Östersjöväldet vid det trettioåriga kriget. Vid denna tid stabiliseras och moderniseras det svenska riket administrativt genom Axel Oxenstiernas reformer. Den östra rikshalvan är här lika viktig. Generalguvernörerna får en ledande roll. Särskilt känd är Per Brahe, vars insatser rosas. Härifrån stammar uttrycket ”i Grevens tid”. Mycket omskrivet är att bara två år efter inrättandet av det svenska Postverket i Stockholm år 1636, finns det fungerande postkontor runtom i Finland. Brahe hade också en viktig roll för instiftandet av Åbo Akademi och Åbo Hovrätt.

Karl XII:s krig slutade med freden i Nystad 1721 och förlusten av östra Finland (Viborgska Guvernementet). Det har hävdats att kungen negligerade Finlands försvar vid härjningstågen i Polen, Tyskland och Ryssland. Kontrafaktisk historieskrivning är hursomhelst inte enkel. Jag hävdade en gång till en vice guvernör i St Petersburg som var historiker att St Petersburg aldrig hade kunnat komma till om Karl XII varit klok nog att – efter segern vid Narva och Riga där han hindrade polackerna – stanna kvar och befästa regionen. Den ryske historikern svarade: ”No Mr Hellström – sheer numbers, sheer numbers...” Nu blev istället St Petersburg en attraktiv storstad, också för många finländare.

Det skadskjutna svenska riket organiseras nu på nytt i Axel Oxenstiernas anda av den finländske adelsmannen och kanslipresidenten Arvid Bernhard Horn. Frihetstiden begynner. Relationerna präglas av hattarnas idiotiska ryska krig och bygget av Sveaborg som återigen ökar den östra rikshalvans betydelse.

En avgörande handelspolitisk förändring sker när det botteniska handelskvänet upphör och finska städer får handla direkt utan Stockholm som stapelstad. Den avgörande intiativtagaren är riksdagsmannen och prästen Anders Chydenius från Gamla Karleby i Österbotten.

Chydenius anses också genom sina riksdagsinsatser vara den svenska – världsunika – tryckfrihetsförordningens fader. Han formulerade i skrift liberala ekonomiska idéer långt före Adam Smith.

Vid 1700-talets slut kan vi ännu tala om ett fungerande svenskt rike – även om Anjalaupproret förebådar ett utbrett missnöje med den svenska militären. Efter mordet på Gustaf III leds de rivaliserande svenska partigrupperingarna av två finska adelsmän, Gustaf Adolf Reuterholm och Gusaf Mauritz Armfelt. Helt naturligt med den östra rikshalvans betydelse.

Norra Europa skakas om av den franska revolutionens efterdyningar. Köpenhamn bombarderas av engelsmännen medan Gustaf IV Adolf, som

betraktade Napoleon som en ondskans och förtryckets apostel blev Frankrikes fiende. Avgörande blev överenskommelsen i Tilsit med Tsar Alexander där Napoleon uppmanar det möjligen motsträviga Ryssland att invadera Sverige.

Rysslands övermakt i Finland med fältslag ända till trakterna av Umeå och ryska trupper i Grisslehamn leder till såväl svenskt nederlag som statskuppen på Stockholms slott.

Förlusten av Finland år 1809 förminskar – också mentalt – det svenska riket. Man har hävdad att lantdagsmännen i Borgå som svär en ed för kejsar Alexander begår högförräderi. De är ännu svenska undersåtar. Å andra sidan skickar den finlandsfödde svenske friherren och kuppledaren Carl Johan Adlercreutz ett bud till Borgå att Sveriges kung avsatts i en statskupp.

Det krypta Sverige kompenseras genom unionen med Norge. En i tidens anda modern grundlag stadfästs. Kronprinsen Jean Baptiste Bernadotte inleder en långvarig försoningspolitik med Ryssland vid mötet med Tsar Alexander i Åbo 1812.

Den ryske tsaren vill skapa en finsk nationell känsla så att detta hans Storfurstendöme inte ska glida tillbaka i svenska sympatier. Det finska språket och kulturen uppmuntras. Johan Vilhelm Snellman, uppvuxen vid Tjärhovsgatan i Stockholm var betydande för fennomans utveckling. Lönnrots Kalevala försköt också engagemanget för myterna österut – även om det i sen tid har hävdats att det egentligen handlar om fejder runt Östersjön vilka i minnet har bevarats i den karelska periferin. Finska amiraler var sedan viktiga i den ryska marinens långväga färder till Alaska.

Kontakterna mellan Sverige och Finland förblir dock starka. Runeberg och Topelius spelar stor roll i det svenska 1800-talets läsande. Handelspolitiskt lever Finland i den bästa av världar med i huvudsak fri handel med såväl Sverige som Ryssland. Storbåtar från Åland blev en vanlig syn i Stockholm.

Finland blev en förebild som det första land som inför kvinnlig rösträtt och efter självständigheten 1917 tas nya kontakter på många plan, där Finland också dras in i ett *nordiskt* samarbete.

Efter Finlands självständighet blir det ingen omedelbar förälskelse med det gamla landet. Det gäller förstas den egna finska emancipationen och i Sverige också reaktioner på inbördeskriget. En tid splittrar också frågan om Ålands tillhörighet. Det fria Finland orienterar sig nu mot det *nordiska* samarbetet och i denna väv möts åter de tidigare rikshalvorna.

1930-talet blir emellertid säkerhetspolitiskt dramatiskt med tryck från de två stora diktaturerna i öst och syd. Ålandsfrågan på nytt – ska Sverige hjälpa Finland genom truppinsats på Åland? Det splittrar den svenska regeringen och utrikesminister Sandler avgår.

Den svenska hjälpen till Finland under kriget blir omdiskuterad och ifrågasatt. Den finska politiska ledningen hade hoppats mycket mer av Sverige.

Under kriget sänds många finska barn till Sverige, vilket knöt nya band. Och under det ekonomiskt expansiva 1960-talet med stora behov av arbetskraft blir den betydande finska invandringen i många kommuner en bestående del av det svenska livet kulturellt såväl som politiskt. Denna strukturomvandling blir också en del av Finlands ekonomiska modernisering.

1980-talet blir så en tid av stora svensk/finska – och allmänt nordiska – företagsfusioner och uppköp i näringslivet. Hela branscher struktureras om. Maskiner för pappers- och cellulosaindustrin blir i huvudsak finskägda medan elindustrin blir svensk. Asea köper Strömbergs. Mest omskrivet blir samgåendet i skogen mellan tidigare oförsonliga konkurrenter när Stora Enso skapas.

Konkurrenterna på telemarknaden Nokia och Ericsson samverkar med de finska och svenska regeringarna för att främja att ett gemensamt europeisk 3G mobilnät skapas – med globala ambitioner. Framgången här i EU betydde mycket för de bäge företagens utvecklingskraft.

Politiskt betyder efterkrigstiden att man närmar sig varandra. KA Fagerholm, Kalevi Sorsa och Mauno Koivisto blir samtalspartners till Tage Erlander, Olof Palme och Ingvar Carlsson. I en yngre generation finns Ulf Sundqvist och Paavo Lipponen. Urho Kekkonens betydelse i Sverige gick en god bit utanför partivännerna i Centerpartiet.

I säkerhetspolitiken påbörjas under det kalla kriget en dialog som nu i närtid har lett till ett finsk-svenskt militärt samarbete. Paasikivi-Kekkonen linjen togs på allvar av centrala aktörer i Sverige. Att främja ett Norden med stabilitet och låg spänning blev ett bidrag för att åstadkomma en avspänning i det kalla kriget.

Perspektivet att gå från EFTA till EG/EU blir gemensamt. För egen del övertygade mig Paavo Lipponen under en lunch vid Alexandergatan 1990 att ansökan om medlemskapen borde sättas igång *nu* och inte fastna i en framtidsdiskussion. Och så blev det ju också!

De sexhundra gemensamma åren ges emellertid idag inte mycket plats i samtalen och förträngs även ibland – t ex i debatten om det svenska språket. Men de åren har varit avgörande för Finlands senare självständighet – efterhand med demokratisk grund – under såväl tsarryskt som sovjetiskt tryck. De bibehållna svenska lagarna och rättssystemet blev en hävstång för Finland, där de flesta andra nya stater istället kom att förtryckas.

Jag vågar påstå att de svensk- finska banden är en fint tvinnad väv – om än inte alltid så synlig. Också för dagens nordeuropeiska samarbete är den svensk-finska relationen en grund som det är svårt att tänka bort.

Mats Hellström

KRÖNIKA OM NORDISKT SAMARBETE

COVID-19 OCH NORDEN

Det nordiska samarbetet utsätts nu för sin största prövning sedan Nordiska rådets tillkomst. I augusti 2019 deklarerade de nordiska statsministrarna enigt att ”Norden ska bli världens mest hållbara och integrerade region”. Ett drygt halvår senare har en pandemi medverkat till att orsaka många nya och svåröverstigliga barriärer. Virusattacken har slagit hårdast mot det som är hjärtat i nordiskt samarbete och utbyte: de många mänskliga mötena.

Viruset COVID-19 har orsakat död och gjort människor sjuka. Antalet dödsfall under perioden mars-maj är särskilt många i Sverige. Jämförelserna mellan de nordiska länderna är många. Den svenska politiken för att bemöta smittan har skilt sig från de nordiska grannländernas, och flertalet andra länders. Om det är den svenska strategin, som bygger på tillit, folkbildning, personligt ansvar och solidaritet snarare än förbud och lagfästa restriktioner som är orsak till den stora överdödligheten bland de som är 80 år eller äldre är osäkert. Att smittspridningen, i varje fall de senaste veckorna är större i Sverige än i grannländerna, påverkar hur som helst synen på samarbetsmöjligheterna.

I Sverige är det allt fler som frågar sig hur det som faktiskt har hänt kunde hända. Det gäller också de som inte har gjort invändningar mot den svenska regeringens och myndigheternas, främst Folkhälsomyndighetens, agerande. Det är de många dödsfallen, främst i särskilda äldreboenden, som alla, inklusive den svenske statsepidemiologen Anders Tegnell, ser som ett stort och plågsamt misslyckande.

Misslyckandet i Sverige är ett misslyckande även om dödsfallen per capita är flera i länder som Belgien, Storbritannien, Italien och Spanien. De nordiska grannländerna framstår som väsentligt mera relevanta länder att jämföra med för Sverige. När Sverige redovisar flera tiotals döda per dag redovisar de nordiska grannländerna noll eller nära noll. Sista veckorna i maj noteras flera rapporterade dödsfall med konstaterad COVID-19-smitta i Sverige än i något annat land. Att rapporteringen inte möjliggör likvärdiga jämförelser är ingen tröst. De nordiska ländernas rapportering misstros inte i Sverige. På så sätt visas hur viktigt Norden är för självbilden, för synen på grannländerna och omvärldens syn på Sverige. Det är Norden som är relevant.

Såväl de ansvariga i Sverige som de i nordiska grannländer som kommenterar jämförelser grannländerna emellan betonar emellertid att vi ännu inte har facit. Pandemin pågår, smittspridning kan återuppstå där den till synes hindrats och även de mest optimistiska verkar tro på möjligheter till vaccinering för utvalda grupper först nästa år. Kommer det en andra våg, möjligen parallellt med säsongsinfluensan till hösten? Det vet vi inte. Men det finns optimism

om att massspridning ska kunna förhindras i de länder där smittspridningen nu nedbringats rejält och det är en optimism som alla nordbor självfallet delar.

När pandemin och dess konsekvenser ska utvärderas så är det inte bara effekterna för liv och hälsa som granskas. Alla delar av samhället har påverkats och åtskillig inverkan på samhällsliv och ekonomi lär bestå länge. Det gäller situationen i länderna, mellan de nordiska staterna och i Nordens relation till omvärlden.

I skrivande stund är det fokus på möjligheterna till resor länderna emellan i Norden. Danmark, Norge och Island har infört vissa lättnader. Gränserna i Norden stängdes aldrig helt. Sverige har inte infört begränsningar för inresor – danskar och tyskar är vanliga gäster på restauranger, golfbanor och i sommarstugor i Sydsverige. Dansken Bertel Haarder, finländaren Kimmo Sasi och svensken Sven-Erik Bucht, före detta ministrar och nu ledamöter i Gränshinderrådet i Nordiska ministerrådet, uppmanar regeringarna att prata med varandra och öppna gränserna.

Den fria rörligheten mellan de berörda länderna, som tillkom på 1950-talet, anses vara Nordiska rådets kanske främsta bedrift. Under COVID-19-krisen vill rådet minimera de negativa följderna för den fria rörligheten som uppstått genom de reserestriktioner som införts.

– Nu under krisen ser vi en fruktansvärd tillbakagång i det gränsöverskridande samarbetet, gränser stängs och det byggs upp nya hinder. Det måste vi ta itu med direkt.

Det säger tidigare jordbruksministern i Sverige Sven-Erik Bucht (s) i samband med att han träder in som ny medlem i Gränshinderrådet.

– Nästa gång måste vi ha en nordisk krisstrategi på plats för att kunna förhindra de förödande effekterna för den fria rörligheten över gränserna. I dagsläget blir det ju oerhörda konsekvenser för bland annat handeln och besöksnäringen.

Sven-Erik Bucht vill också att Norden ska gå samman för att trygga tillgången till skyddsutrustning och vaccin i kristider. Han föreslår bland annat att de nordiska länderna gemensamt startar en vaccinfabrik.

– Vi har alla förutsättningar för att klara det, vi har kapacitet, kunnande och kapital. Viljan måste vi mobilisera. Jag är övertygad om att det finns en folklig acceptans för detta. Man behöver inte vara någon expert för att inse att enskilda små länder inte är först i kö till att köpa skyddsutrustning och vaccin, därför måste vi jobba tillsammans, säger Sven Erik Bucht.

Pandemins inverkan på ekonomin, de sociala villkoren, jämlikheten och folkhälsan i bred bemärkelse lär bli ett flerårigt tema i politiken. De nordiska näringsministrarna enades vid ett möte före påsk om att inrätta en tvärnordisk arbetsgrupp. Gruppen ska utarbeta en färdplan för områden där de nordiska länderna kan arbeta tillsammans för att starta om sina ekonomier efter coronakrisen. ”Världen som vi känner den kan förändras för alltid”, står det i den deklaration som utfärdades vid mötet.

Ambitionerna att hävda ett fungerande nordiskt samarbete har inte upphört. Ansvariga i regeringarnas kanslier och myndigheter söker samråd. Kontakterna mellan de som är ansvariga för smittskyddet och folkhälsan är många och betydelsefulla.

Det är på många sätt som vanligt. Nordiska länder beslutar var för sig och besluten vägleds av vad man uppfattar som bäst för det egna landet. Men det sker i ständig dialog mellan länderna och det finns en strävan att lära av varandra. När möjligheter till samarbete föreligger finns en strävan att möjliggöra dess förverkligande.

Samarbetsministrarna i Nordiska ministerrådet har beslutat om en gemensam satsning på forskning och andra konkreta åtgärder för att Norden ska kunna ta sig ur den svåra situation som COVID-19 har lett till. Riktlinjer gavs för en prioritering av kampen mot smittspridningen i budgetarna för 2020 och 2021. Målet är att skapa ett effektivt kunskaps- och erfarenhetsutbyte, och rikta stödet till de områden där det gör mest nytta.

I samarbetsorganet för forskning, NordForsk, inleds nu tre satsningar. Två av initiativen fokuserar på vaccin och behandlingsformer med utgångspunkt i klinisk forskning. Det tredje initiativet inriktas på ”samfundssikkerhed” och hur de nordiska regeringarna förhåller sig till beredskap och krishantering.

– Hvert land har sin egen strategi og sine egne løsninger på COVID-19. Fra en forskers ståsted kan det vi nu observerer, sammenlignes med et gedigent eksperiment på, hvordan man forsøger at løse samme krise, men på forskellige måder. Ved at samarbejde om forskning kan vi lære af hinanden og klæde vores samfund bedre på til at håndtere kommende pandemier, sa NordForsks direktör Arne Flåøyen i samband med att initiativen presenterades.

Nordiska rådet uppmanar regeringarna i Norden att samarbeta mer i kampen mot coronaviruset och i kristider. Presidiet föreslår i ett brev till statsministrarna bland annat att det inrättas en oberoende nordisk krisberedskapskommission.

I brevet hänvisas till den strategi för samhällssäkerhet som Nordiska rådet antog på sessionen 2019. Presidiet nämner särskilt förslaget om att de nordiska regeringarna borde samordna sina insatser när det gäller att säkra tillgången till viktig medicin och annan hälsoutrustning.

I brevet framhåller presidiet också behovet av en uppdaterad nordisk riskanalys och beredskapsplan. Bistånd mellan de nordiska länderna, till exempel med medicinsk utrustning och hälsopersonal och fortsatt utbyte av information och ”best practice”, tillhör det som rådets företrädare efterlyser.

Nordiska rådets ledning föreslår också att de nordiska ländernas insatser när det gäller att starta upp ekonomin igen efter COVID-19 ska samordnas. Parlamentarikerna uppmanar i brevet även regeringarna att stärka det internationella samarbetet och samordna sin verksamhet i organisationer som WHO och EU.

Utrikesministrarna i Norden och Baltikum kom tidigt överens om ett samarbete så att nordbor som vistats eller vistas i länder utanför Norden har kunnat eller ska kunna resa hem eller få annat konsulärt stöd. Inom Norden har genomfart garanterats för de som är på hemresa från ett land till sitt eget när de behöver passera ett tredje, exempelvis för en finländare som vill resa från Norge till Finland via Sverige.

Vi lever med en pandemi – en epidemi som drabbar individer och samhällen i hela världen. Men det saknas ett internationellt politiskt ledarskap. När vådan av farsoten uppenbarades handlade varje stat för sig för att värna sitt upplevda egenintresse. För första gången sedan andra världskriget befinner sig världen i en kris där USA inte söker ett ledarskap för gemensamma insatser mot farsoten. Tvärtom har Donald Trumps presidentstyre snarare bidragit till motsatsen bland annat genom att inte ge stöd till WHO. Världen som vi känt den finns inte mera. Det har konsekvenser för Norden och Europa.

Exportförbud infördes av flera stater i Europa för produkter som behövdes där smitthärden var som värst, som i norra Italien. Betalda leveranser av skyddsutrustning till Norden från EU-stater uteblev och nordiska företags leveranser av skyddsutrustning till länder som Italien och Spanien hindrades. Vädjanden om bistånd blev till en början obesvarade. EU:s trovärdighet ifrågasätts.

EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen har bett Italien om ursäkt för EU:s agerande i krisens början. Så småningom har exportförbuden tagits bort efter påtryckningar. Efter initiativ från Frankrike och Tyskland är beslut om en stor återuppbyggnadsfond nu på väg i EU. Nordiska länder anklagas i sammanhanget för bristande vilja till solidaritet.

Tilliten människor emellan i Norden, tilliten mellan medborgare och myndigheter och tilliten nordiska länder emellan har betecknats som ”Nordens guld”. De nordiska regeringarna och myndigheterna har valt olika strategier i kampen mot COVID-19. Gemensamt är att regeringarna, och i synnerhet de regeringsledande partierna, noterar ökat, inte sällan mycket ökat, förtroende i opinionsundersökningarna. Består detta? Skiljer sig utfallet mellan länderna?

Vi vet inte när epidemin upphör. Dess konsekvenser får vi leva med länge. Det blir inte normalt igen – vad vi kan hoppas på är ett nytt, annorlunda normaltillstånd.

Vad innebär det för det nordiska samarbetet? För möjligheterna att påverka EU och det globala samarbetet? Det är oklart. Det beror på vad aktörer i Norden, främst dess regeringar och parlamentariker, kan och vill åstadkomma.

Riskerna är stora. Så är också möjligheterna. Låt oss hoppas att de slutsatser som nu dras ska ha samma inriktning som de som drogs efter andra världskriget: att krisen i de mellanfolkliga relationerna motiverar konkreta och omfattande åtgärder för ökad samverkan.

Anders Ljunggren

LETTERSTEDTSKA FÖRENINGEN
BEATE SYDHOFF (1938-2020)
 IN MEMORIAM

Konsthistorikern Beate Sydhoff, Stockholm har avlidit. Hon blev medlem i Letterstedtska föreningen 2003 och valdes snart in som ledamot i huvudstyrelsen 2005.

Beate Sydhoff var verksam i mer än fyrtio år som konstskribent i dagspress och tidskrifter och innehade flera olika poster inom kulturlivet. På 1960-talet studerade hon konsthistoria vid Stockholms universitet och Sorbonneuniversitetet i Paris, vilket resulterade i en fil.lic-examen. Hon kom därefter att anställas på Nationalmuseum med ansvar för deras vandringstställningar. 1966 anställdes hon som konstkritiker på *Svenska Dagbladet* fram till 1979 då hon blev överintendent och chef för Kulturhuset och Liljevalchs konsthall. 1987 utsågs hon till kulturråd vid Sveriges ambassad i Washington, D. C. 1992 utsågs Beate Sydhoff till kampanjledare och sedermera programdirektör för Stockholm EU kulturhuvudstad 1998. 1999-2005 var hon ständig sekreterare i Konstakademien.

Beate Sydhoff var gift med skulptören Lars Millhagen fram till hans död 1996 och de hade tillsammans två döttrar.

I Letterstedtska föreningen var Beate Sydhoff en mycket uppskattad medlem. Vid huvudstyrelsens möten uppvisade hon alltid gott humör och var en glädjespridare. Hon kom med kloka inlägg inte minst om Letterstedts konstnärliga anslag som hon särskilt värnade om.

Det var i *Nordisk Tidskrift* Beate Sydhoff gjorde mest synliga avtryck i Letterstedtska föreningens verksamhet. Hon var en ofta återkommande och omtyckt skribent. Hon skrev med lätthet och precision i språket och förmedlade generöst sina djupa kunskaper inom konsthistoria och om enskilda konstnärskap.

Beate Sydhoff medverkade också i Letterstedtska föreningens programgrupp för föredrag till svenska avdelningens årsmöten och höstmöten samt seminarier. 2011 arrangerades medlemsseminariet ”Konst och litteratur i Norden – ett medborgarperspektiv” på Nordiska folkhögskolan i Kungälv. Där deltog Beate Sydhoff i arbetsgruppen och medverkade själv med ett föredrag på temat ”Konsten – institutionerna – kulturpolitiken” (tryckt i *NT* 4/11).

På LF svenska avdelnings höstmöte 2018 mottog Beate Sydhoff Jacob Letterstedts nordiska förtjänstplakett för förtjänstfulla insatser för Letterstedtska föreningen och *Nordisk Tidskrift*.

I december 2019 lämnade Beate Sydhoff sin plats i LF huvudstyrelse.

Letterstedtska föreningen sörjer en kär vän och kollega.

Lena Wiklund

Artiklar och recensioner av Beate Sydhoff i Nordisk Tidskrift

En kunglig formgivare. Recension av Tove Gyllenstierna "Designprinsen Sigvard Bernadotte", 2006:385

Carlsund och Bærtling. Två modernisters återkomst, 2008:1

Carl Johan de Geers självbiografi – charmerande och skoningslös. Recension av Carl Johan de Geer "Jakten mot nollpunkten. En roman om mig själv", 2009:91

Helmer Osslund – Det brinnande landskapets uttolkare. Recension av Lena Holger "Helmer Osslund", 2009:170

Teckenmannen Åke Hodell. Recension av Magnus Haglund "Åke Hodell", 2009:384

Franciska Clausen, 2010:113

Lisa Larson – keramiker på Gustavsberg. Recension av Märta Holkers "Lisa Larson – keramiker", 2010:416

Halmstadgruppen. En mycket speciell period i svensk konst, 2011:103

Siri Derkert – ett liv i konsten, 2011:261

Konsten – Institutionerna – Kulturpolitiken, 2011:323

Nationalmålaren Carl Larsson. Recension av Per I. Gedin "JAG Carl Larsson", 2011:405

Det blå och det nakna. Om blåmålaren Eugène Jansson och hans passioner, 2012:367

Hilma af Klint – abstrakt eller/och andlig?, 2013:159

Eva Bonnier och Julia Beck – tidsskildrare och landskapsmålare, 2013:271

Karin och Carl Larsson skriver till varandra. Recension av Per I. Gedin "Karin! Karin! Karin! Min engel! Brevväxlingen mellan Karin och Carl Larsson. Ett urval", 2013:308

Staden som kreativt centrum. Recension av Henrik Wivel "Stockholm, Stockholm. Kunsten, arkitekturen, kvartererne og menneskene", 2014:114

Sigvard Bernadotte formger i silver. Recension av Marie Tornehave "Sigvard Bernadottes silverdesign", 2014:221

Nils Dardel i den moderna konstens korsvägar, 2014:319

Minnets och tidens historia. Recension av Gunilla Palmstierna-Weiss "Minnets spelplats", 2014:344

Vera Nilsson – expressionist med kubistiska förtecken, 2015:53

LETTERSTEDTSKA FÖRENINGEN
 IN MEMORIAM
 INGE JONSSON (1928-2020)

Inge Jonsson är död. Närmast sörjande är hans hustru Kerstin Fredga, barn och barnbarn.

Inge Jonsson var en stor humanist som gjorde enorma insatser för den humanistiska forskningen och utbildningen i inte bara Sverige utan även i Norden och Europa.

Inge Jonsson disputerade 1961 i litteraturhistoria och poetik vid Stockholms universitet med en avhandling om Emanuel Swedenborg. Han blev docent vid Stockholms universitet samma år. 1973–1994 var han professor i litteraturvetenskap vid samma universitet. Under denna period var han även dekanus, prorektor och rektor.

Inge Jonsson invaldes som ledamot av Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 1976 och han var akademiens preses 1994–2001. Han var ledamot av Samfundet De Nio från 1976 och ordförande i samfundet från 1988. Han invaldes som ledamot i Vetenskapsakademien 1980. Han invaldes som ledamot av Académie européenne des sciences, des arts et des lettres 1988, som ledamot av Academia Europaea 1989, som ledamot av Kungl Krigsvetenskapsakademien 2004.

Inge Jonsson var ledamot respektive ordförande i ytterligare ett stort antal vetenskapliga institutioner och stiftelser av vilka här kan nämnas Riksbankens Jubileumsfond, Humanistiska-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, Institutet för social forskning, Militärhögskolan, Östersjöstiftelsen, Stiftelsen Bokförlaget Natur & Kultur, Wenner-Gren-stiftelserna med flera.

Jag hade förmånen att arbeta med Inge Jonsson i anslutning till bildandet av Södertörns Högskola 1997. Inge var ordförande i den arbetsgrupp som skulle ta fram det akademiska programmet för högskolan. Trots sina många olika arbetsuppgifter var Inge alltid väl påläst, lyssnade alltid noga på ledamöternas förslag, sammanfattade diskussionerna koncist och elegant. Han verkade aldrig stressad, var alltid lugn och vänlig.

Inge Jonsson blev ledamot i Letterstedtska föreningen 1990, sannolikt ombedd av kollegan vid Stockholms universitet, föreningens mångåriga sekreterare professor Örjan Lindberger.

Inge Jonsson var ingen aktiv ledamot, vilket av naturliga skäl inte kan förvåna. Men när han på ålderns höst fått mer tid för sin egen del valde han att fördjupa sig i föreningens historia. Mannen bakom Letterstedtska föreningen och *Nordisk Tidskrift*, Jacob Letterstedt fascinerade honom och vid 86

års ålder kunde han glädja oss med sin skrift ”Jacob Letterstedt 1796–1862: Storföretagare och donator”. Det är det första heltäckande porträttet av Jacob Letterstedt. Inge Jonsson är tveklöst fascinerad av personen Jacob Letterstedt, hans liv och gärning. Och han får möjlighet att visa prov på sin stilistiska förmåga och sin humanistiska bildning.

Låt mig avsluta med en dikt av Hjalmar Gullberg, som familjen valde för att belysa Inge Jonssons rika personlighet:

Hans sanna hem är sagan, hans själ är lyra och dikt.
Dock gör han utan klagan, sin jordiska plikt.

Per Thullberg

Bidrag av Inge Jonsson i Nordisk Tidskrift

Gunnar Hoppe (1914-2005) in memoriam, 2005:76

Örjan Lindberger (1912-2005) in memoriam, 2005:370

Ett biografiskt storverk om Gösta Mittag-Leffler (bokessä Arild Stubhaug. Att våga sitt tärningskast. Gösta Mittag-Leffler 1846-1927), 2008:299

Lars Lönnroth minns (rec. Lars Lönnroth. Dörrar till främmande rum. Minnesfragment), 2010:193

Stig Strömholm minns (rec. Stig Strömholm. Resonerande katalog. Minnen 1958-2003), 2015:91

Jacob Letterstedt 1796-1862: Storföretagare och donator, 2015:223

Karl Warburg. Den varsamme vägvisaren (rec. Monica Lauritzen. Karl Warburg. Den varsamme vägvisaren), 2018:453

BOKESSÄ
 ET OPPGJØR MED
 LITTERATURTEORIEN?

Litteraturvitenskapen har både som undervisnings- og forskningsfag vært gjennom en periode der litteraturteorien til tider så ut til å komme i veien for lesningen og tolkningen av de litterære verkene. Fagets historie spenner ikke over mer enn godt og vel et århundre, og i lang tid var det den historisk-filosofiske metode med stor vekt på det biografiske som dominerte. Litteraturhistorien med hovedvekt på forfatterportrettene var ofte de lærde professorenes viktigste bidrag til faget. I noen grad var disiplinen komparativ slik at man sammenlignet eller sammenholdt ulike lands litteraturer eller koblet mellom forfattere og verker til ulike tider. Det komparative aspektet har faget beholdt opp gjennom historien, men bare unntaksvis i en streng forstand slik at man faktisk sammenlignet verker eller forfattere; faget skilte seg ut fra litteraturstudiene i de enkelte språkfag, inkludert nasjonalspråket, fordi det enten var (mer) komparativt eller at det var «allment». På tysk het faget «sammenlignende og allmenn litteraturvitenskap». Det var kanskje en tilsnikelse å bruke benevnelsen «vitenskap» om faget, men det har nå engang vært en tradisjon for å bruke nettopp en slik benevnelse for en rekke av fagene innenfor humaniora og samfunnsfagene: teatervitenskap, religionsvitenskap, statsvitenskap. Lenge var «litteraturvitenskap» reservert for det allmenne faget, mens professoratene i f.eks. engelsk eller nordisk eller fransk litteratur ble utlyst som stillinger i litteraturhistorie med særlig plikt til å forelese i det eller det landets litteratur. Forskjellen når det gjaldt felles spørsmål som sjangerforståelse, tolkningslære, litteraturhistoriske problemer o.l. var neppe påfallende, og lenge var det nok det allmenne aspektet – at man leste «verdenslitteraturen» (dvs. Vestens litteratur) fra de eldste tider til i dag – som var egenartet for allmenn litteraturvitenskap og som var fagets styrke og gjorde det populært blant studentene. I tillegg må nevnes at faget alltid har omfattet såkalt «historisk poetikk» – dvs. tradisjonen fra Aristoteles og fremover der diktekunsten har vært gjenstand for tenkning og spekulasjon.

Men litteraturteorien slik vi kjenner den i dag, eller slik vi som var i faget kjempet med og mot den og forsøkte å ta vare på det vi trodde hadde gyldighet ut over øyeblikket, var nesten fraværende, i alle fall helt opp til 1970-tallet. Visst var det skrevet noen lærebøker og laget håndbøker som introduserte nykritikkens nærlesningsprinsipper og som utvilsomt gjorde oss mer oppmerksom på spenninger og motsetninger i tekstene vi leste; kanskje også fikk oss til å reflektere over egen lesning og vårt bidrag til tekstforståelsen. Og de sentrale bøkene fra engelsk og amerikansk litteraturforskning var alltid der, med navn som Richards,

Wellek og Warren, Cleanth Brooks og fra 1960-tallet, Wayne C. Booths *The Rhetoric of Fiction* som innførte begreper og forståelsesmåter som kunne komme til nytte i lesningen særlig av prosatekster. På 1970-tallet kom det noen bøker også på norsk som trakk bredere på internasjonal litteraturteoretisk tenkning. Men det var i utlandet det meste skjedde, og det meste som kom til å dominere faglige diskusjoner i litteraturvitenskapsmiljøene på 1980- og 1990-tallet kom fra Frankrike og USA, med en del avgjørende bidrag også fra Tyskland. Det ble med andre ord en ekstrem import av teori, en kamp for å forstå den eller følge med, ikke minst når helt nye «retninger» syntes å oppstå over natten og gjorde at strukturalisme (i og for seg et langvarig begrep) ble erstattet av poststrukturalisme og dekonstruksjon, som måtte kjempe om hegemoniet med nye tildriv som postkolonialisme, nyhistorisme, teorier om lesere og lesning («reader response theory»), og mangt annet. I tillegg kom da også de bøkene som ikke tilhørte en «skole», men bare endret vår forståelse og vårt arbeid med tekster – f.eks. en endeløs rekke av bøker om narrative tekster (fortellinger) og begrepet «narrativitet». Mer grunnleggende ble det etablert skille mellom tekst og skrift, mellom forfatter og forteller, ja, til og med «synsvinkel» ble delt opp og kunne analyseres fra flere sider. Over og under og rundt alt dette lå det postmoderne som et felles felt i litteraturen, med metafiksjonen som postmodernismens kjennetegn for litterære frembringelser. I det norske miljøet tok vi oss på tak og laget en stor antologi med *Moderne litteraturteori* (1993), med tilhørende bok som var en innføring i moderne litteraturteori (samme år). Antologien er fremdeles i bruk.

Det er neppe tvil om at det var mye å lære av alt det nye som dukket opp på litteraturteoriens område, mens først i ettertid er det blitt mulig å sortere ut og se hva som var tidsbestemt, lokalt, særinteresser, privat – i motsetning til det som var verdt å ta med seg videre. Grunnleggende ble faget forandret litt etter litt, og man ble oppmerksom på viktige sider ved litteraturen selv og litteraturteorien som overhodet ikke hadde vært vektlagt før. Det var selvfølgelig bra. Men samtidig skiftet motene fort; noen bøker, til og med gode bøker på sitt vis, er så preget av sin tid at de bare kunne ha vært skrevet akkurat da de ble til – ikke noen år før eller etter. Da er det kanskje ikke så rart at noen dyktige litteraturforskere som var solid forankret i poststrukturalisme og dekonstruksjon og selvfølgelig ikke interesserte seg i større grad hverken for forfatter, samfunn eller historie, et par tiår senere skriver bøker som om all moderne litteraturteori ikke har etterlatt seg et merke. Resultatet er god og gammeldags litteraturforskning der forfatteren og ideene og temaene er mye viktigere enn tolkningen av spenningsstrukturer og motsetninger i tekstene forfatteren skrev.

Ovenstående er noen tanker blant en endeløs rekke siden jeg selv sto midt i strømmen av ny litteraturvitenskapelig forståelse som professor i faget ved Universitetet i Oslo. Tankene har sin bakgrunn i at en av mine kollegaer i faget

har gitt ut et nærmest monumentalt verk som på mange måter er et oppgjør med den overdrevne teoretiseringen av faget, et forsøk på å forstå og forklare motsetninger i faget som ikke lar seg løse opp, fordi påstander som hevder det motsatte begge kan ha gyldighet. Det er umulig å yte en så omfangsrik og detaljert fremstilling rettferdighet i omtalen nedenfor, men det er denne boka som er hovedsak i dette skriftstykket.

Antinomier i litteraturens verden

Erling Aadland har i boka *LITTERATURENS VERDEN. En undersøkelse av litteraturens antinomier*, levert et uhyre kunnskapsrikt bidrag til forståelsen av de fleste motsetninger og motsigelser i faget. Gjennomgående handler det om å peke på motsigelser, finne dem, utforske dem, undersøke om de kan løses opp eller om de må bli stående – og at det nettopp i den uløste/uførte motsigelsen åpner seg muligheter for å finne ut hvordan ting egentlig forholder seg innenfor det feltet han velger å kalle «det litteraturfaglige». Boka kan på noen måter sies å være et oppgjør med litteraturteorien (og den perioden i faghistorien da importert teori dominerte virksomheten), men den er bare i liten grad polemisk eller kritisk til praksis i sin alminnelighet. Den er derimot tenksom, ettertenksom, reflektert, spørrende, noen ganger nesten dialogisk i gammeldags forstand, og fremstillingen er til alt overmål velskrevet.

Før vi ser nærmere på hva Aadland faktisk gjør, kan det være nyttig å plassere boka i forhold til den grove skissen jeg har gitt av litteraturteorien i en viss periode. «Håpet er ... at litteraturteorien ikke blir stående som en kortvarig historisk parentes mellom en før-teoretisk og en etter-teoretisk epoke.» For at det skal kunne skje, må andre følge opp den type arbeid som Aadland har utført. Spørsmålet er om noen vil ta utfordringen, og om noen er i nærheten av å ha tilegnet seg den brede kompetanse både i retorikktradisjonen og i litteraturteoretiske spørsmål som han har. Det er ikke vanskelig å dele Aadlands forståelse av at det litteraturfaglige arbeidet og all tenkning om litteratur foregår både i litteraturen og i teorien om den.

Mange må nok slå opp flere fagtermer under lesningen av Aadlands bok. Den første kommer allerede i undertittelen – «antinomier». Antinomi er en motstrid mellom to lover eller dommer som hver for seg ser ut til å ha gyldighet, og som derfor gjør at vi både føler oss nødt til å velge mellom dem, men samtidig ikke er i stand til å gjøre det. Hvis dette er noe som gjelder ofte for litteraturen (og dermed for litteraturvitenskapelig) arbeid, er det kanskje rimelig at Aadland erstatter «litteraturvitenskapelig» med «litteraturfaglig» - og altså unngår fagets viktigste kjennemerke – vitenskap – som på alle nivåer har erstattet «kunnskap» som det faktisk het en gang i tiden. Et tidlig eksempel på en antinomi kan være spørsmålet om litteraturvitenskapen er en språkvitenskap

eller en menneskevitenskap? Med klare antinomier uttrykker han det slik: *Litteraturvitenskapen er en språkvitenskap og ikke en menneskevitenskap vs. Litteraturvitenskapen er ikke en språkvitenskap, men en menneskevitenskap* (s. 73). Et annet og viktig motsetningspar som står sentralt i studien er mellom det heller ukjente begrepet «hendiadys» og det velkjente «dikotomi» – det siste et ofte brukt begrep i den moderne litteraturteorien. Hendiadys er en retorisk figur som består i at ett begrep blir uttrykt ved to ord forbundet med og. Viktigere er det at en hendiadys kan bestå av et ordpar som ikke lar seg redusere til ett ord, og at man ikke har ordet for helheten, som for eksempel i «teori og praksis». De to ordene utgjør heller ikke en motsetning (dikotomi) slik mange motsetningspar gjør, og blir et oppgjør med enkel tenkning i motsetninger som Aadland er skeptisk til. Vi er her ved et av «kraftverkene» i Aadlands analysevirksomhet. Viktige avgrensninger følger i forlengelsen av drøftingene hvor disse begrepene står sentralt – som når han skiller skarpt mellom «skrift» og «tekst» og mellom «betydning» og «mening».

Gjennom hele fremstillingen sørger Aadland for at de mest spissfindige og vanskelige spørsmål blir møtt – ikke med common sense – men av hva «den nøkterne forstand» sier. Den nøkterne forstand arbeider helt i tråd med «den selvbesinnende ånd» som forfatteren er tilhenger av. Alminnelige eller «naturlige» oppfatninger blir ofte tilbakevist eller modifisert av en tenkning som finner støtte hos filosofer, litteraturteoretikere og litterære tekster. Diskusjonen skifter ofte fokus, men handler hele tiden om språk, litteratur, tanke, virkelighet, og det blir aldri en fagfilosofisk diskusjon, men en litteraturteoretisk drøftelse av helt grunnleggende problemer. Det er imponerende kunnskap og hele den historiske poetikkens utvikling som her kommer til uttrykk, men ikke bare det: Hele den retoriske tradisjonen (den historiske poetikken) er representert – med Platon, Aristoteles, Horats som de eldste, og deretter tenkere som Hegel, Pascal, Heidegger, men også Schopenhauer og Nietzsche. Enda mer imponerende er det med treffende og gode sitater fra en rekke forfattere, med Proust i spissen, etterfulgt av Miltons *Paradise Lost*.

Det kan virke som Aadland ikke har mye til overs for teorier om lesning, i alle fall ikke såkalt «reader response theories» som han går raskt forbi, med unntak for Iser som med utgangspunkt i Ingarden selvfølgelig har en langt mer velfundert teori enn f.eks. Fish eller Holland eller hele «skolen» i USA. Men også her favner han vidt og bredt, helt tilbake til Richards *Practical Criticism* fra rundt 1930 og frem til studier som nok bør gis et liv etter teoribølgen – f.eks. Jonathan Cullers *Structuralist Poetics*.

Det gjøres derimot svært grundig arbeid med leserhenvendelser innenfor selve teksten/litteraturen. Eksempelene her hentes fra eldre litteratur, først og fremst Richardson og Collett. Jeg er helt enig i vurderingen av hva disse henvendelsene betyr, men når tekstlig selvspeiling og –kommentar virkelig tar av

i den postmoderne metafiksjonslitteraturen, har vi med helt andre eksempler på spill med og mot leseren eller på hvordan litteraturen inneholder sin egne tanker om hva den er, og det blir litt underekspont.

Erling Aadland har skrevet en uhyre kunnskapsrik, skarpsindig, til tider lærd bok uten at den blir belærende, men alltid er argumenterende og resonnerende. Det finnes få om noen slike bøker i norsk litteraturvitenskap, og den gjenspeiler sin tid og tilstanden i et fag samtidig som den setter seg ut over situasjonen og tenker grundig gjennom det hele. Midt i sin bundethet i skrift og historie og egne idiosynkrasier, peker teksten fremover – til en «litteraturfaglighet» uten et virvar av keiserens klær.

I 2006 ga Aadland ut boka *Farvel til Litteraturvitenskapen*. Med den nye boka viser han en vei videre, inn i «det litteraturfaglige.»

Hans H. Skei

Erling Aadland. *LITTERATURENS VERDEN. En undersøkelse av litteraturens antinomier*. Vidarforlaget, Oslo 2019.

KRING BÖCKER OCH MÄNNISKOR

DEN OMSTRIDTE KONGE CHRISTIAN 2.

Den danske *Christian 2.* (1481-1559) er en af de mest omstridte konger i den lange række af oldenborgere. Han har delt vandene i en sådan grad, at det er svært at komme helt bag om historikernes mur af synspunkter. *Lars Bisgaard*, der er lektor i historie ved Syddansk Universitet, har gennem stort set hele sin karriere været optaget af *Christian 2.* Ikke mindst har han set kongens planer om en ekspansion nordover, til Grønland og måske endnu videre som et af kongens mest spektakulære projekter.

Der er inden for de seneste år fremkommet en lang række bøger om *Christian 2.* Til dels på baggrund af hidtil uudnyttet materiale. Historikeren Martin Schwarz Lausten skrev for snart 25 år siden en mursten om kongen i eksilet, om hans balancegang mellem Luther og det katolske kejserrige. Kongen var nemlig så uforsigtig at konvertere til lutherdommen, da han i 1523 var tvunget i eksil i Nederlandene. Herved savede han imidlertid den gren over, han sad på, idet han var gift med kejserens søster, Isabella, der i Danmark fik navnet Elisabeth. Historikeren Erland Porsmose skrev i reformationsjubelåumsåret 2017 en solid bog om kongens ungdom på Fyn og om hans liv i eksilet.

Lars Bisgaard er ikke så optaget af eksiltiden, men mere i den ballast, kongen havde med gennem sin opdragelse og de erfaringer, han som ung havde gjort sig som søn af kong Hans og dronning Christine. Denne del af bogen er meget tung og omstændelig, og det giver bogen en sej start. De meget komplicerede trakasserier om det politiske, om Kalmarunionen, faderens kampe og nederlag samt moderens følelser fylder meget. Personen *Christian* har svært ved at brænde igennem skyggerne på de første 100 sider.

Bogen er et langt forsøg på at tegne et billede af den verden, *Christian 2* trådte ind i, og som han måtte indtage for at gøre den til sin egen scene. Det er langt hen en historie om rammer, der er komplicerede og snærende. Lars Bisgaard fortæller således i en meget høj detaljeringsgrad om den måde, hvorpå man fandt kongen en passende gemalinde. Det var en politisk handling, der måtte overvejes og forberedes på alle mulige måder. Valget af den Karl 5.s søster var et politisk træk, men udførelsen af inklinationen blev ikke varetaget ret snildt af rigets råder og udsendinge. Deres latin var dårligt og gaverne nåede ikke helt op på den forventede lødighed. Det var som om, man nede i Europa spiste Danmark af med discountceremonier, der var en lige netop tilstrækkelig reverens for det barbariske land og dets noget inferiøre hof.

Gift bliver kongen efter at have redet den purunge, af rejsen til Helsingør udmattede, Isabella i møde på en regntung sommerdag. Brylluppet var noget forsinket. Hendes habsburgske familie havde måske holdt hende lidt tilbage, så gæsterne fra det planlagte bryllup langsomt dryssede af og rejste hjem.

Årsagen kunne være, at Christian i ventetiden havde skaffet sig en fiks hollandsk kæreste, som han havde mødt på Bryggen i Bergen, nemlig Dyveke. Habsburgerne forsøgte muligvis at få den unge konge til at skaffe sig af med elskerinden, før de rykkede ud med prinseessen.

Spørgsmålet om Christians rolle i og hans planer med kætterprocesserne i Stockholm – det vi kender som Det stockholmske Blodbad 1520 – er åbent, for med hensyn til denne sag røbede Christian sidenhen aldrig noget. Hverken om sine hensigter eller sine følelser for den sags skyld. Bisgaard hælder til, at det hele var dårligt tilrettelagt politisk håndværk, der ikke fik den effekt og ikke skabte den opinion, der var intenderet. Man kan ikke lade en fest glide over i en rus af henrettelser, uden at det er det sidste der erindres. Var Christian forblændet af sin kejserlige familie, eller var han psykisk ustabil efter tabet af Dyveke? Lars Bisgaard ser i et overordnet blik blodbadet, der iscenesattes ved de redskaber, som kirken gav ham, som en konsekvent fortsættelse af faderens politik i forhold til det svenske problem.

Lars Bisgaard skriver et smukt dansk, men er som sagt også mere omstændelig end nødvendigt, hvis der skulle være tale om en bog, der gerne måtte appellere til den interesserede læser, der ønsker at være orienteret om det nyeste billede af Christian 2. Den har svært ved at falde på plads enten som folkebog eller som videnskabeligt værk. Det er ikke sikkert, at de politiske spil om magten i Norden er det, en læser ønsker i en sådan detaljeringsgrad.

Til gengæld er Lars Bisgaard en fabelagtig kulturhistoriker, der inddrager kunsten, billederne, genstandene i sit totalbillede. Han trækker på den meget store litteratur om kongens ikonografi og kunstpolitik, hvilket er en relevant og forfriskende vinkel. Han bringer fine eksempler fra tidens kalkmaleri, skønt det virker slående, at han ikke medtager den østjyske Udbyneder Kirke med de store udmalinger af de kongelige våben og måske endda af kongen i havsnød. Behandlingen af kongen i 1800-tallets billedkunst bliver der også plads til i en række billedtekster.

Den kirkehistoriske vinkel er ikke stærk, men der er jo som sagt skrevet meget ud fra den vinkel, om kongens vaklende forhold til religionen. Det er snarere vigtigt for Bisgaard at gøre ret og skel i forhold til den klassiske forskning i Christian 2. Her er det historikerne C.F. Allen og Caspar Paludan-Müller, de to kæmper fra 1800-tallet, der med deres tolkninger kaster deres lange skygger helt ind i vor tid. Hvad var Christian og hvilken syntese kunne og vovede man at skabe, som kunne rumme hans person og hans politik? Bisgaards svar er ikke ret skrap. Bogen er dog fuld af stof, ja nærmest stopfuld i en sådan grad, at man har tendens til at begynde forfra efter endt læsning, for man er jo bange for ikke at yde den renfærdige historiker fuld retfærdighed! Det kan så også være et godt parameter for, at denne bog i mange år fremover vil stå stærkt med sit ret åbne billede af den konge, der længe gjaldt som og foragtedes som Nordens Nero.

Carsten Bach-Nielsen

Lars Bisgaard. *Christian 2. En biografi*. Gads Forlag, København 2019.

MÅNGA KRIG OCH FREDER 1808-1814
ETT STYCKE SVENSK HISTORIA

Hur många är inte de elever vid våra skolor – och även studenter vid våra universitet och högskolor som kämpat med det avsnitt i Nordens historia som handlade om relationerna mellan Europas stormakter i efterdyningarna av franska revolutionen och Napoleonkrigen. Vad hände egentligen? Hur kom det sig att Sverige förlorade Finland? Hur kom det sig att Danmark förlorade Norge, ja inte att Norge blev en del av Sverige som Finland varit, men att Norge blev en självständig stat med samma monark som Sverige i en union som skulle räcka i nästan 100 år? Och vad låg bakom det faktum att Sveriges konung efter 1810 skulle hämtas ur den franska borgarfamiljen Bernadotte?

Det är ingen tvekan om att det är ett snårigt kapitel i svensk, nordisk och europeisk historia som *Dag Sebastian Ahlander* skriver om i *Sverige vid avgrunden 1808-1814*.

Betoningen ligger på de svenska makthavarnas agerande och en särställning ges av naturliga skäl Karl Johan. Antalet krig med åtföljande freder som ingicks under perioden 1808 till 1814 är inte färre än 7 stycken! Därefter lyser för Sveriges del krig och fred med sin frånvaro.

Ahlander är känd för läsaren genom sin biografi över Gustaf Mannerheim som rönt stor uppskattning. Ahlander är pensionerad diplomat. Han drivs av ett brinnande historiestress och även ambitionen att dela med sig av sina kunskaper till en bredare allmänhet.

Framställningen är alltså inte resultatet av egen forskning i egentlig mening, dvs. studien saknar de för den vetenskapliga framställningen kännetecknande dragen såsom en styrande frågeställning, löpande redovisning av använt källmaterial och relationen till tidigare forskning. Antydning till detta finns förvisso men det är inte konsekvent genomfört.

Detta skulle ha varit en allvarlig invändning under förutsättning att författarens ambitioner var att flytta den bekanta forskningsfronten framåt. Här handlar det dock om en kompilation av tidigare litteratur. Ahlander vet att området är väl utforskat. Den vetenskapliga litteraturen är omfattande – om ej heltäckande. Ahlanders beläsenhet är imponerande liksom hans förmåga att av den tidigare forskningen skapa en syntes som både är njutbar och intresseväckande.

Den tes Ahlander driver är att Sverige styrdes av en närmast oduglig konung, Gustaf IV Adolf. Denne var dessutom omgiven av ett antal odugliga rådgivare, vilka dessvärre inte heller kände lojalitet med kungen. Eliten kring kungen avsatte honom. Ahlander vill gärna modifiera den kritiska bild av kungen, som växte fram i direkt anslutning till den genomförda statskuppen. Han gör det genom att åberopa professor Sten Carlssons studie från 1950-talet. Men för

läsaren framstår denna nyansering inte som genuin. Den framstår endast som en eftergift till den omfattande tidigare forskning som har velat revidera den samtida, starkt tendensiösa karakteriseringen av kungen.

Den person som lyckades bryta den olyckliga utveckling Sverige råkat in var den franske marskalken Jean-Baptiste Bernadotte eller – som han kom att heta som kung i Sverige – Karl XIV Johan. Ahlander tecknar – ett inte helt oförtjänt – idolporträtt av den blivande monarken. Dennes militära meriter var imponerande men hans politiska förmåga framstår som enastående.

Den blivande kungens vilja att tänka nytt och stort imponerar på Ahlander. Särskilt gäller detta den sk. 1812 års politik. Denna innebar i korthet en kraftfull nyorientering av den svenska utrikespolitiken. Istället för att ha en ständig konflikt med Ryssland rörande Finland valde kronprinsen att knyta allians med Ryssland, lämna Finland och istället vinna Norge.

Ahlander betonar kronprinsens analytiska förmåga, hans sociala talanger, hans integritet och oväld. Få makthavare, som genomgått en liknande kritisk granskning skulle erhålla sådana betyg!

Ahlander skriver levande och engagerat. Hans språk är lättläst och varierat. Han visar förmåga att hantera det stora materialet på ett förtjänstfullt sätt. Hans framställning förtjänar en god placering inom den kategori böcker som betecknas Facklitteratur.

Per Thullberg

Dag Sebastian Ahlander. *Sverige vid avgrunden 1808–1814*. Historiska Media, Lund 2019.

EN HÄNDELSERIK RESA FRÅN SAVOLAX TILL BRYSSEL ERKKI LIIKANEN MINNS

I början av 2019 spekulerades friskt om vem som skulle efterträda italienaren Mario Draghi när denne senare under året skulle lämna posten som chef för Europeiska Centralbanken. Den lämpligaste kandidaten, ansåg *Financial Times*, var Finlands Banks dåvarande generaldirektör *Erkki Liikanen*. Som argument anfördes Liikanens gedigna centralbankserfarenhet kombinerad med en imponerande inrikespolitisk meritlista, samt att han två gånger varit EU-kommissionär.

Men när topposter tillsätts inom EU ska många hänsyn vägas in, såsom politiska och nationella, och därför blev det Christine Lagarde från Frankrike som kom att efterträda Draghi.

Erkki Liikanen skrev i stället klart sina memoarer som han påbörjade efter sortin från Finlands Bank sommaren 2018.

Titeln *Olin joukon nuorin* (ungefär Jag var yngst i gänget) syftar på att

Liikanen, född 1950, hörde till de yngsta i de stora årsklasserna som föddes i Finland åren efter kriget. Boken är en fängslande skildring av Finlands osannolika resa från fattigt agrarsamhälle, sargat av kriget, till högteknologi- och servicesamhälle som stegvis orienterade sig mot väst. Tidsspannet är 1944–1995, från Mellanfreden till EU-inträdet – en period på 50 år och 100 dagar.

För Finland innebar perioden efter kriget ett starkt ekonomiskt uppsving som pågick i stort sett fram till oljekrisen 1973. Produktiviteten ökade, lönerna steg och de offentliga finanserna stärktes. Men ekonomin var starkt reglerad och inflationen ett ständigt gissel.

Parallellt med Finlands utveckling är boken en personlig betraktelse över familjen Liikanen, hur hans föräldrar byggde upp en ny tillvaro i krigets efterdyningar – pappan hemvändande soldat och mamman flykting från Karelen.

För Liikanen präglades barndomen av fattigdom och trångboddhet, precis som för många andra finländare. Föräldrarna hankade sig fram med olika ströjobb. Bland befolkningen var polio ett orosmoln och även Liikanens syster insjuknade. I boken ingår en gripande skildring av hur flickans ben inte längre bär och hur pappan skjutsar henne till sjukhus – på cykel. Andra mörka avsnitt är mammans psykiska problem, sannolikt en följd av upplevelserna i samband med kriget.

Men många barndomsminnen utstrålar värme och humor. 1962 skaffar familjen sin första tv och bil, en Skoda. Med den gjordes en resa till Torneå och Haparanda. På hemvägen kom Erkki för första gången i kontakt med Finlands svenskspråkiga befolkning, på en campingplats i Österbotten där ingen kunde finska. Erkkis mamma var besviken över att sonen inte kunde svenska ordentligt fast han hade läst språket ett år i skolan.

I dag talar Liikanen svenska otvunget och gärna. Vid Nordiska rådets session i Stockholm 1974, skriver han, blev det klart att det inte räcker med engelska om man vill vara social i nordiska sammanhang.

En sak som gnagde i den unge Liikanen var den segregation han såg omkring sig. Hans klass i årskurs fyra hade 40 elever och av dem blev bara tre studenter. "Att elevernas vägar skiljde sig så tidigt i livet oroade mig", skriver han.

Liikanens samhällsintresse väcktes tidigt. Som 15-åring gick han med i elevorganisationen Teiniliitto och året därpå blev han medlem i socialdemokraternas ungdomsförbund. Som 17-åring får han möjlighet att vistas i USA som utbyteselev, vilket kom att göra ett stort intryck på honom. I USA gjorde han sitt första tv-framträdande, fick träffa FN:s generalsekreterare U Thant, stiftade bekantskap med jazzen och vardagslivet i de familjer han bodde hos.

En annan resa som påverkade honom var besöket i Sovjet kort efteråt, dit Liikanen åkt som Teiniliittos representant. "Vi fick höra om ekonomiska landvinningar, besökte Kreml och såg fin balett. Men i butikerna fanns inget att köpa", skriver han.

Liikanen studerade nationalekonomi vid Helsingfors universitet. 1972 ställde han upp i riksdagsvalet och blev invald med näst mest röster i sin valkrets. Samma år tog han plats i stadsfullmäktige i hemstaden S:t Michel.

Liikanen beskriver rätt utförligt familjen han växte upp i, men mera sparsamt den familj han själv bildade tillsammans med hustrun Assi. Paret gifte sig 1971. I nästan två årtionden pendlade han mellan riksdagsjobbet i Helsingfors och familjen i S:t Michel. "Assi hade ett större ansvar för familjen än jag", konstaterar han, men tillägger att tiderna var andra då.

Arbetsbördan skulle öka ytterligare när han efter riksdagsvalet 1979 får jobb på SDP:s partikansli, och när han 1981 väljs till partisekreterare.

Efterkrigstidens utrikespolitik dominerades av relationen till Sovjetunionen. Varje närmande mot väst måste balanseras upp med en motsvarande gest österut. President Urho Kekkonen hade en ytterst framträdande roll i det finländska samhället. Han styrde och ställde enligt gottfinnande, bland annat genom att upprepade gånger upplösa riksdagen.

Även om Liikanen i dag ser med kritiska ögon på den här perioden, medverkade också han till att befästa Kekkonens position, bland annat genom att i riksdagen 1973 rösta för den undantagslag som återvalde presidenten, utan att ett egentligt val hade hållits. I presidentvalet 1978 gav Liikanen i egenskap av elektor också sitt stöd till Kekkonen.

I augusti 1981 tog Kekkonen-eran slut när presidentens hälsa svek, och i och med Mauno Koivisto tar en ny politisk kultur vid. Den första stora reformen under Koivisto-perioden blev att begränsa presidentens mandattid till högst två perioder och begränsa presidentens rätt att upplösa riksdagen.

En annan förändring, som även Liikanen medverkade till, var att två partier som varit utestängda från regeringssamarbetet togs in i värmen. Det gällde missnöjespartiet Landsbygdspartiet 1983 och borgerliga Samlingspartiet 1987, båda efter stora valframgångar. Båda gångerna förespråkade Liikanen att partierna skulle tas med. Förslagen var kontroversiella, men han fick sin vilja i genom.

Efter valet 1987 blev Liikanen finansminister, vilket var en besvärlig tid. Från mitten av 1980-talet hade Finland börjat avreglera penningmarknaden, bland annat genom att tillåta utländska valutalån, vilket överhettade ekonomin. Bankernas långivning accelererade och inflationen skenade iväg. Här lades grunden för den djupa ekonomiska kris som Finland genomlevde i början av 1990-talet.

Tiden som finansminister präglades också av armbrytning med partikamaraterna. En fråga där det skar sig var Liikanens förslag att börsnotera vissa statsägda bolag. På den tiden var statsbolagen inte börsnoterade, förutom Enso Gutzeit (senare Stora Enso) och Finnair. Efter att partiorganet Suomen Sosialidemokraatti intervjuat Liikanen i frågan – och spetsat till rubriken – kallades han in till president Koivisto, som erbjöd honom en landshövdingpost.

Liikanen tackade nej. Hans mål var förvisso att söka sig bort från politiken, men siktet var inställt på internationella uppdrag.

Med familjen hade Liikanen kommit överens om att den femte riksdagsperioden skulle bli den sista. När den var slut övervägde han olika ambassadörsjobb och valet föll på EG (numera EU) i Bryssel, dit familjen flyttade 1990.

Bryssel var en dynamisk plats och Liikanen, som är en social begåvning, började bygga upp ett brett kontaktnät. Han ordnade jazz-bruncher i representationsvåningen, där bland andra kommissionsordföranden Jacques Delors fanns bland gästerna.

Liikanen hade regelbundet besök av delegationer från hemlandet, där frågan om ett EU-medlemskap var eldfängd. Att Sverige och Österrike valt att söka medlemskap skapade närmast panik bland de finländska EU-anhängarna. Rädslan var att tåget hade gått för Finland och att följande chans kom först under nästa årtionde.

Liikanen var en varm anhängare av ett finländskt EU-inträde och i början av 1992 tog också Finlands regering ställning för ett medlemskap. Efter folkomröstningen hösten 1994 blir Finland EU-medlem i början av 1995.

Där slutar Liikanens bok. Det betyder inte att hans karriär är över. Efter EU-inträdet blir Liikanen kommissionär i två omgångar. Därefter tar han över chefsposten på Finlands Bank och blir samtidigt medlem i ECB-rådet. Tiden blir mycket turbulent, när den globala finanskrisen 2008 övergår i en europeisk skuldskris som hotade radera hela eurosamarbetet.

Den tiden ser vi fram emot att få läsa om i kommande böcker.

Patrik Harald

Erkki Liikanen. *Olin joukon nuorin*. Otava, Helsingfors 2019.

«EN FEST OG EN PLAGE»

Det er en utbredt forestilling at en forfatter må ha et interessant liv. Jeg har en mistanke om at den er overdreven. Kanskje har den fått næring i vår tid ved strømmen av alle romaner som kalles virkelighetsfiksjon. Det er de færreste forfattere gitt å være en Hemingway eller en Dostojevskij (eller for den saks skyld en Vigdis Hjort). Og det de fleste ønsker seg, vil ikke det være fred og ro til å la fantasien blomstre? Det er jo *dikte* de skal, ikke sant?

Men selvsagt finnes det forfattere hvor livet konkurrerer med verket. Den norske forfatteren *Axel Jensen* kan nesten tjene som et skoleeksempel på det. Dette er nå grundig bekreftet av *Torgrim Eggen*, som har skrevet om hans mangfoldige liv, *Axel. Fra smokken til ovnen* – undertittelen er et sitat fra Jensens bok *Lul*. Det er kort og godt en av de beste biografier jeg har lest, inspirert og inspirerende skrevet, tørrvittig og underholdende. Sidene går unna

som en røyk; boken leser seg selv, så å si. Den har da også fått Norges høyeste litterære utmerkelse, Brageprisen, som beste dokumentarbok i 2019.

Man kan selvsagt spørre om verden trenger en slik biografi. Særlig om en som har beskrevet seg selv så flittig i både skrift og tale som Axel Jensen har gjort. Svaret er ja. For det ene er Jensen, på tross av relativt lav produksjon, blant de viktigste forfattere i norsk etterkrigstid og har gjort seg gjeldende i en rekke litterære genrer. For det andre er det all mulig grunn til å ta hans påstander om seg selv med skepsis; sant nok kan flere av bøkene hans langt på vei leses som nøkkelromaner hvor han har brukt sitt eget liv som råstoff – og han hadde litt å ta av – men han juger fortere enn fanten løper, for å bruke et gammelt uttrykk.

Torgrim Eggen har selv sagt at mye av arbeidet med biografien, som det har tatt ham ni år å skrive, har bestått i å skille klinten fra hveten i forfatterens selvframstilling. Hva er kjernen av sannhet – iblant svært liten, iblant fraværende – i Jensens fortellinger om sitt liv? Og hva er det han ikke forteller?

Dette har Torgrim Eggen så vidt jeg kan forstå klart å avdekke i den grad det er mulig. Jeg må bare gjøre reverens for alt arbeide han har lagt ned i forskningsarbeidet til denne boken. For her – og det er noe av det som gjør boken så verdt å lese uansett hvilket forhold man måtte ha til Axel Jensen (og han er det virkelig litt å si på) – får vi ikke bare historien om en forfatters liv, men om sammenhengen som dette livet har stått i, tidsepoker, samfunn og andre skjebner som krysset hans vei, noen for å passere, noen for å bli, kortere eller lengre. Ja, ikke minst de andre. Fra Leonard Cohen til Stephen Hawking. Fra William Burroughs til Hariton Pushwagner.

Axel Buchardt Jensen ble født 1932, som arving til et forretningsimperium i kjøtt og hermetikk, grunnlagt av hans bestefar som også het Axel. Faren var og ble en fjern skikkelse som sønnen aldri kom på nært hold av, moren Dagny, var «en svermerisk og kunstnerisk anlagt kvinne, ikke alltid i stand til å skille fantasi fra virkelighet». Det var selvsagt forventet at Axel den yngre skulle ta over forretningen, og han gjorde halvhjertet forsøk på å lære seg håndverket. Men så fort han har tatt artium, 20 år gammel, reiser han bort til det indre av Sahara. Her møter han amerikaneren John Starr Cooke, og inspirert av ham starter Jensen på en livslang søken etter det en banalt kan kalle meningen med livet og svaret på tilværelsens gåter; det vekkes hos ham en intens interesse for mer eller mindre esoterisk tenkning, for den russiske psykologen Gurdjieff, for antroposofi, scientologi, zen og psykofarmaka. På 1960-tallet bodde han et helt år hos den kontroversielle psykologen R.D. Laing. Axel Jensen tok «flere LSD-tripper enn nordmenn flest har gått skiturer», fastslår Eggen.

Etter Sahara starter forfatterskapet. Den første boken, *Dyretemmerens kors* (1955), eksperimentell og filosofisk, utgir han for egne penger. Han brenner restopplaget og skriver den selvbiografiske *Ikaros*, med undertittelen *Ung*

mann i Sahara (1957). Den blir gjennombruddet. To år etter følger *Line*, hvor fortelleren har fått navnet Jacob Flood og selvsagt minner om den unge Axel. Line er den unge blonde jenta som Jacob møter og så mister, og det er ikke for mye sagt at hun tok en varig plass i unge lesekyndige menns erotiske fantasi. Filmen, med Margrethe Robsahm som Line, bidrog bare til å forsterke dette.

Line ble høyt lovprist og grundig fordømt, særlig for å være usedelig (dette var i tiden mellom de to store sedelighetssaker i norsk litteratur, de om *Mykles Sangen om den røde rubin* og Bjørneboes *Uten en tråd*), men den og *Ikaros* utgjorde et slikt triumferende inntog i norsk etterkrigs litteratur at Jensens forlegger, Henrik Groth i Cappelen, aldri helt mistet troen på at neste bok ville bli et nytt mesterverk. Han tillot derfor forfatteren å sette seg i gjeld hos forlaget på hundretusener (i dag ville det vært snakk om millioner). Forholdet til den strenge, aristokratiske Groth, som neppe gav ved dørene, er et av mange eksempler på Jensens evne til å oppnå menneskers velvilje og støtte. Selv etter å ha skuffet dem gang på gang.

I 1958 slår Axel seg ned på den greske øya Hydra med kona Marianne Ihlen. I nabohuset bor den svenske forfatteren Göran Tunström. En ung kanadisk poet og musiker ved navn Leonard Cohen blir en nær venn av paret, som snart forøkes med en sønn, lille Axel – det første av mange barn som faren skal komme til å svike. Så kommer historien som nå er blitt nærmest mytisk: Axel møter en ny dame, forholdet med Marianne tar slutt, han forlater bohemlivet på Hydra, Marianne blir igjen og går inn i sin sagnomsuste – for ikke å si sangomsuste – romanse med Cohen.

«So Long, Marianne.» Velkommen til en rekke forhold, et liv stadig inn og ut av balanse, fullt av høye planer og avgrunnsdype feilskjær. Alle som tror de har Axel Jensen, lar seg overraske da han i 1965 utgir fremtidsromanen *Epp*, av mange regnet som hans mesterstykke, om pensjonisten med dette navnet som bor i den dystopiske byen Oblidor et eller annet sted i kosmos. Det er en bok som språklig og stilistisk er ulik alt han har skrevet før, og han hengir seg også til andre science fiction/fantasy-prosjekter, som tegneserien *Doktor Fantastisk*, sammen med kunstneren Tore Bernitz Pedersen, en venn fra Hydra-tiden. Den blir påbegynt i 1972, men ferdig først i 1995. Da har *Epp* får en oppfølger, *Lul*, også den et språklig nybrott, i 1992.

I 1972 treffer han så sin endelige livsledsager, den indiske psykologen Pratibha Inder Sen. De gifter seg i India, og i Stockholm kjøper de en båt de gjør om til en husbåt som blir deres base frem til 1990-tallet. De døper den Shanti Devi, som er navnet til fredens gudinne og også Pratibhas mor. Årene går med ambisiøse, til dels ville prosjekter, som Axel har en egen evne til å komme forunderlig skadesløs ut av. Det gjelder ikke alltid dem han har fått med seg. Han skriver og skriver uten at det blir noe av det – fra 1979 til 1992 utgir

han ikke en eneste bok. I 1993 får Axel Jensen diagnosen ALS – amyotrofisk lateralsklerose – med beskjed om at han vil bli lam i løpet av et år og dø i løpet av tre. Sykdommen er den samme som astrofysikeren Stephen Hawking lider av. Og Axel, typisk nok, er ikke snauere enn at han prøver å få Hawking med på et TV-dokumentar-prosjekt, som Hawking høflig avslår. Pratibha er heroisk ved hans side, skinnsykt oppmerksom på blikket han har på sykepleierne. Etter hvert kan han ikke lenger snakke. Paradoksalt nok øker produktiviteten da han får varslet om sykdommen: I løpet av de ti årene fra da og til han dør, rekker han, delvis ved god hjelp av andre, å sette sitt navn på bortimot et dusin titler. Den siste er en bok om Gurdjieff, utgitt året før han dør. Et slags naturlig punktum.

Det er noe absurd heltemodig, over Axel Jensen. Ikke bare under de siste årene. Men om han var helten, så var han også skurken i sitt eget liv – og i ganske mange andres. Han var liksom så ekstremt ute av stand til å se ting fra en annen synsvinkel enn sin egen, så opptatt av å ødelegge for seg selv. Han kunne være voldsom, regelrett slem og en kaldblodig jævel, til og med overfor egne barn. En av hans døtre, Tale Næss (som selv er blitt forfatter), forteller at hun møtte ham først da hun var voksen og at det var hun som kom til ham. Og han så på henne og sa: «Ja ja, der er du. Det er vel noen gener ute og går, men jeg gidder ikke springe etter unga mine!» Hun fikk et smykke da hun drog, men det var Pratibha som ordnet det.

Hvordan Axel virket på andre, forførende det ene øyeblikket, skremmende det neste, «en fest og en plage» som Eggen skriver, kommer klart og detaljrikt frem i biografien. Men også dette at Axel ikke helt manglet forståelse for andre; det var bare det at han var og ble sitt eget fremste prosjekt. Torgrim Eggen skjønner mer av Axel Jensen enn Axel gjorde selv, og det må være nettopp poenget med en biografi. Det er blitt en bok hvor leseren veksler mellom grøss og latter, iblant hoderystende, konstant fascinert.

Nils Nordberg

Torgrim Eggen. *Axel. Fra smokken til ovnen – storyen om Axel Jensen*. Cappelen Damm, Oslo 2019.

GÖRAN GREIDER: EN ROADMOVIE GENOM SAMHÄLLET OCH HANS 60-ÅRIGA LIV

Efter tio diktsamlingar och i anslutning till att han fyllt 60 år, publicerar *Göran Greider* ett urval av sina "greatest hits" bland dikter i en elfte diktsamling med titeln *En av dessa dagar skall du stiga upp sjungande*. Dikterna samsas i boken med självbiografiska anteckningar ur hans liv och med upplevelser som kantat hans väg från pojkbåren till vuxentillvaron som en av våra mest kända kulturpersoner och samhällsdebattörer.

"Jag har aldrig varit mycket för att fläka ut mitt privatliv", skriver Greider i ett efterord. Så den som väntar sig avslöjanden och dolda familjehemligheter har inte mycket att hitta i boken. Ändå är den en intressant beskrivning av hans livsresa fram till 60-årsdagen, inte minst genom de ömsinta porträtten av hans far och mor. Hans uppväxt tycks ha varit lycklig även om den var materiellt fattig.

Göran Greider är en mycket lyhörd samhällsskildrare. Med iakttagande ögon och öppna öron beskriver han samhället och människorna som lever där. I det avseendet påminner han om JOLO men även om den klassiska amerikanska författaren Studs Terkel med sina skildringar från amerikanskt 1930-tal. Boken läser jag som en roadmovie genom Greiders liv och upplevelser.

Själv har jag mycket behållning av Greiders skildring av uppväxtåren i Vingåker, ett arbetarsamhälle där det mesta kretsar kring den stora arbetsgivaren, det på sin tid kända textiltillföretaget. I Vingåker är också kommunens andra store son Göran Persson född. Eftersom jag är sörmlänning, även om jag är från länets stora stad Eskilstuna, så är den samhällsstruktur med tydliga klasstillhörigheter som Göran Greider beskriver välbekant för mig.

I boken får vi veta hur Göran Greiders intresse för poesi väcktes vid femton års ålder när puberteten bröt fram och han njutningsfullt sökte sig fram till bibliotekshyllorna med dikter. Detta även om vägen dit tog den lite märkliga sidovägen genom det läsintresse som väcktes av Erich von Dänicken som på 1960-talet var en bestsellerförfattare genom sina böcker om det paranormala. Därefter gick bokslukandet en mer klassisk väg med läsupplevelser av diktare som Pär Lagerkvist, William Carlos Williams, Walt Whitman, Pier Paolo Pasolini, Pablo Neruda, Nelly Sachs och Göran Sonnevi.

I boken skildrar Göran Greider olika steg i livet t.ex. flytten till Stockholm och senare tillvaron i Dalarna som chefredaktör för *Dala Demokraten* och olika händelser som format honom under livsresan, bland annat ett kommunistpartimöte i Paris, en resa till Neapel och ett vargmöte i Dalarna. Någon exakt kronologi präglar inte boken utan Greider blandar ganska fritt bland upplevelserna. Ibland sker det genom traditionellt berättande men också via dikter som handlar om idrottsmän som boxaren Anders "Lillen" Eklund och speedwayföraren Tony Richardsson, kvinnor i Palestina och kärleken till livskamrat och barn. Bredden i dikterna är imponerande. Framförallt tror jag att de som tillhör hans generation 50- och 60-talister har utbyte av läsningen och kan dra på munnen åt sådant som känns välbekant t.ex berättelsen om mannen som bygger om en Volvo 142 med en cabställning från en Camaro och stolar från en Honda. Hans politiska övertygelser är ständigt närvarande men på ett sätt som väcker sympati. Man förstår att han är en genuin idealist.

En av berättelserna har plötsligt fått högsta dagsaktualitet. Den handlar om hur han fångar en fladdermus med en håv, håller den i handen och sedan släpper den. I ett samtal med en kvinna får han frågan om vad han har för relation till fladdermöss. Greiders svar blir: "Kärleksfull, kärleksfull." Kanske skulle han svarat annorlunda i dessa Coronatider.

Lars J Eriksson

Göran Greider. *En av dessa morgnar ska du stiga upp sjungande: Självbiografiska sviter.* Albert Bonniers Förlag, Stockholm 2019.

Bokessä och Kring böcker och människor har följande medarbetare:

Carsten Bach-Nielsen, lektor, Aarhus

Lars J Eriksson, politisk redaktör *Skånska Dagbladet*, Malmö

Patrik Harald, journalist, *Hufvudstadsbladet*, Helsingfors

Nils Nordberg, tidigare dramaturg i *NRKs* radioteater, krim-ekspert, Strømmen

Hans H. Skei, *NT:s* redaktör i Norge, Oslo

Per Thullberg, fd generaldirektör, Stockholm

Mandatställningen i de nordiska parlamenten

Partitillhörighet och antal

Danmark

Folketinget 179 medlemmar

Val 5 juni 2019

Socialdemokratiet	48
Venstre	42
Dansk Folkeparti	16
Radikale Venstre	16
Socialistisk Folkeparti	15
Enhedslisten	13
Det Konservative Folkeparti	13
Nye Borgerlige	4
Liberal Alliance	3
Alternativet	1
Inuit Ataqatigiit (Grönlands repr.)	1
Siumut (Grönlands repr.)	1
Sambandsflokkurin (Färöarnas repr.)	1
Javnaðarflokkurin (Färöarnas repr.)	1
Uden for folketingsgrupperne	4

Finland

Riksdagen 200 ledamöter

Val 14 april 2019

Socialdemokratiska partiet	40
Sannfinländarna	39
Samlingspartiet	38
Centerpartiet	31
De Gröna	20
Vänsterförbundet	16
Svenska folkpartiet och Ålands representant	10
Kristdemokraterna	5
Liike Nyt-rörelsen	1

Island

Altinget 63 medlemmar	
Val 28 oktober 2017	
Selvstændighedspartiet/ Sjálfstæðisflokkur	16
Venstrepartiet - De Grønne/ Vinstrihreyfingin – grænt framboð	10
Centerpartiet/Miðflokkurinn	9
Fremskridtspartiet/Framsóknarflokkurinn	8
Alliancen/Samfylkingin	7
Piratpartiet/Píratar	6
Liberal reform/Viðresin	4
Folkets parti/Flokkur fólksins	2
Løgsgænger	1

Norge

Stortinget 169 representanter	
Val 11 september 2017	
Arbeiderpartiet	49
Høyre	45
Fremskrittspartiet	27
Senterpartiet	19
Sosialistisk Venstreparti	11
Kristelig Folkeparti	8
Venstre	8
Miljøpartiet De Grønne	1
Rødt	1

Sverige

Riksdagen 349 ledamöter	
Val 9 september 2018	
Socialdemokraterna	100
Moderata samlingspartiet	70
Sverigedemokraterna	62
Centerpartiet	31
Vänsterpartiet	27
Kristdemokraterna	22
Liberalerna	19
Miljöpartiet de gröna	16
Utan partibeteckning	2

Färöarna

Lagtinget 33 medlemmar	
Val september 2019	
Fólkaflokkurin (Folkepartiet)	8
Javnaðarflokkurin (Socialdemokraterne)	7
Sambandsflokkurin (Samhørigheidspartiet)	7
Tjóðveldi (Det Republikanske Parti)	6
Framsökn	2
Miðflokkurin (Centerpartiet)	2
Sjálvstýri (Selvstyrepatriet)	1

Grönland

Inatsisartut 31 medlemmar	
Extraordinært val 24 april 2018	
Siumut	10
Inuit Ataqatigiit	8
Demokraterne	6
Partii Naleraq	3
Atassut	2
Nunatta Qitornai	1
Samarbejdspartiet	1

Åland

Lagtinget 30 ledamöter	
Val 20 oktober 2019	
Åländsk Center	9
Liberalerna på Åland	6
Moderat samling	4
Obunden samling	4
Ålands socialdemokrater	3
Hållbart initiativ	2
Ålands framtid	1
Åländsk demokrati	1

/LW per maj 2020

Nordiska mandat i Europaparlamentet

Totalt 705 ledamöter

Val maj 2019

Partitillhörighet och antal

Danmark

14 ledamöter

Venstre 4

(Renew Europe (RE) Gruppen)

Socialdemokratiet 3

(Gruppen Det Progressive Forbund af Socialdemokrater)

Radikale Venstre 2

(Renew Europe (RE) Gruppen)

Socialistisk Folkeparti 2

(Gruppen De Grønne)

Dansk Folkeparti 1

(Gruppen Identitet og Demokrati (ID).

Det Konservative Folkeparti 1

(Det Europæiske Folkepartis gruppe)

Enhedslisten 1

(Den Europæiske Venstrefløjs Fællesgruppe/Nordisk Grønne Venstre)

Finland

14 ledamöter

Samlingspartiet 3

(Europeiska folkpartiets grupp (kristdemokrater))

De gröna 3

(Gruppen De gröna/Europeiska fria alliansen)

Centerpartiet 2

(Gruppen Förnya Europa)

Sannfinländarna 2

(Gruppen Identitet och demokrati)

Socialdemokratiska partiet 2

(Gruppen Progressiva förbundet av Socialdemokrater i Europaparlamentet)

Svenska folkpartiet 1

(Gruppen Förnya Europa)

Vänsterförbundet 1

(Gruppen Europeiska enade vänstern/Nordisk grön vänster)

Sverige

21 ledamöter

Socialdemokraterna 5

(Gruppen Progressiva förbundet av Socialdemokrater i EU-parlamentet)

Moderaterna 4

(Gruppen Europeiska folkpartiet)

Miljöpartiet de gröna 3

(Gruppen De gröna/Europeiska fria alliansen)

Sverigedemokraterna 3

(Gruppen Europeiska konservativa och reformister)

Centerpartiet 2

(Gruppen Förnya Europa)

Kristdemokraterna 2

(Gruppen Europeiska folkpartiet)

Liberalerna 1

(Gruppen Förnya Europa)

Vänsterpartiet 1

(Gruppen Europeiska enade vänstern/Nordisk grön vänster)

/LW per maj 2020

SAMMANFATTNING

2020 års andra utgåva har det gångna årets politiska händelser i Norden som huvudtema. Europaval, riksdagsval och regionala val gjorde det politiskt livet i Norden 2019 händelserikt. För de ländervisa översikterna svarar Arne Hardis, Jan-Anders Ekström, Arna Schram, Harald Stanghelle och Maggie Strömberg. Den här gången finns också med en översikt om politiken i de självstyrande områdena Färöarna, Grönland och Åland av Jan Kløvstad. Tecknarna är Jens Hage, Wilfred Hildonen, Halldór Baldursson, Inge Grødum, Kjell Nilsson-Mäki och Óli Petersen. *NT*:s finländske redaktör Guy Lindström har skrivit en sammanfattande inledning.

Ytterligare bidrag på artikelsidan är Hannibal Munk och Orla Vigsø som skriver om satirteckningar i Danmark och Sverige. Karin Sidén skriver om museet Waldemarsudde – ett allkonstverk. Henrik Wilén har intervjuat Nordiska ministerrådets generalsekreterare Paula Lehtomäki.

Mats Hellström resonerar i *För egen räkning* om Sverige och Finland – sexhundra år tillsammans. Anders Ljunggren analyserar i sin *Krönika om nordiskt samarbete* utmaningarna för Norden och COVID-19.

I avdelningen *Letterstedtska föreningen* finns minnesord över avlidna LF-medlemmarna Beate Sydhoff och Inge Jonsson, tecknade av Lena Wiklund respektive Per Thullberg.

I *Bokessän* tar sig Hans H. Skei an Erling Aadlands ”Litteraturens verden” under rubriken ”Et oppgjør med litteraturteorien?”.

Kring böcker och människor består av fem bidrag. Carsten Bach-Nielsen skriver om den omstridde Konge Christian 2. Per Thullberg har läst Dag Sebastian Ahlanders ”Sverige vid avgrunden 1808–1814”. Patrik Harald anmäler en biografi över politikern och ämbetsmannen Erkki Liikanen. Nils Nordberg tar upp en bok av Torgrim Eggen om författaren Axel Jensen. Recensionsavdelningen avslutas med Lars J Erikssons reflexioner över författaren, poeten och journalisten Göran Greiders bok där dikter samsas med självbiografiska anteckningar.

Sist i numret återfinns mandatställningen i de nordiska parlamenten och nordiska mandat i Europaparlamentet.

LW

TIIVISTELMÄ

Vuoden 2020 toisen numeron pääaihe on Pohjoismaiden viime vuoden poliittiset tapahtumat. EU-vaalit, parlamenttivaalit ja aluevaalit tekivät Pohjoismaiden elämästä 2019 tapahtumantäyteisen. Eri maiden katsauksista vastaavat Arne Hardis, Jan-Anders Ekström, Arna Schram, Harald Stanghelle ja Maggie Strömberg. Tällä kertaa on mukana Jan Kløvstadin poliittiset katsaukset myös itsehallintoalueilta Färsaarilta, Grönlannista ja Ahvenanmaalta. Piirtäjät ovat Jens Hage, Wilfred Hildonen, Halldór Baldursson, Inge Grødum, Kjell Nilsson-Mäki ja Óli Petersen. *NT*:n suomalainen toimittaja Guy Lindström on kirjoittanut tiivistävän johdannon.

Osastossa on lisäksi Hannibal Munkin ja Orla Vigsøn artikkelit Tanskan ja Ruotsin satiiripiirroksista. Karin Sidén kirjoittaa Waldemarsudden museosta – kokonaistaideteoksesta. Henrik Wilén on haastatellut Pohjoismaiden ministerineuvoston pääsihteeriä Paula Lehtomäkeä.

Mats Hellström pohtii *För egen räkning*-palstalla aihetta Ruotsi ja Suomi – kuusi vuosisataa yhdessä. Anders Ljunggren analysoi otsikon *Krönika om nordiskt samarbete* alla Pohjolan haasteita ja COVID-19-pandemiaa.

Osastossa *Letterstedtska föreningen* on muistosanat LF:n kuolleista jäsenistä Beate Sydhoffista ja Inge Jonssonista, kirjoittajat ovat Lena Wiklund ja Per Thullberg.

Bokessän-osastossa Hans H. Skei käsittelee Erling Aadlandin teosta ”Litteraturens verden” otsikon ”Et oppgjør med litteraturteorien alla?”.

Kring böcker och människor koostuu viidestä artikkelista. Carsten Bach-Nielsen kirjoittaa kiistellystä kuningas Kristian II:sta. Per Thullberg on lukenut Dag Sebastian Ahlanderin teoksen ”Sverige vid avgrunden 1808–1814”. Patrik Harald ilmoittaa poliitikko ja virkamies Erkki Liikasen elämäkerran. Nils Nordberg esittelee Torgrim Eggenin kirjan kirjailija Axel Jensenistä. Arvosteluosastossa on viimeisenä Lars J Erikssonin pohdinta kirjailija, runoilija ja toimittaja Göran Greiderin kirjasta, jossa runot ja omaelämäkerralliset muistiinpanot polveilevat keskenään.

Viimeisenä numerossa on Pohjoismaiden parlamenttien paikkajakaumat ja Euroopan parlamentin pohjoismaiset paikat.

LW

Suomennos: Paula Ehrnebo

Nordisk Tidskrift söker ny redaktionssekreterare

Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri söker ny redaktionssekreterare med goda kunskaper om de nordiska ländernas samhällen, politik och kultur. Nordisk Tidskrift är en av Nordens äldsta kulturtidskrifter. Den utges sedan 1878 av Letterstedtska Föreningen och utkommer med fyra nummer per år. Tjänsten är på ca 40%. Redaktionen är placerad i Stockholm.

Ansökan inkommen senast den 1 oktober 2020.

Se vidare www.letterstedtska.org.

Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri utges sedan 1878 av Letterstedtska föreningen, sedan 1925 i ny serie i samarbete med Föreningen Norden. Tidskriften vill framför allt ställa sina krafter i det nordiska kulturutbytet tjänst. Särskilt vill tidskriften uppmärksamma frågor och ämnen som direkt hänför sig till de nordiska ländernas gemenskap och samarbete. Tidskriften har en samnordisk redaktion och arbetsspråken är danska, norska och svenska. Artiklar på finska och isländska översätts till något av de skandinaviska språken.

I Nordisk Tidskrift publiceras översikter, artiklar, intervjuer, bokessäer, recensioner, krönikor samt under rubriken För egen räkning personligt hållna bidrag om nordiskt samarbete. I varje årgång återkommer ett temanummer om Politik och ekonomi i Norden respektive Litteraturen i Norden under det gångna året.

Tidskriften utkommer med fyra nummer per år. Prenumerationspriset inom Norden för 2020 är 250 kr, lösnummerpriset är 65 kr. Prenumeration för 2020 sker enklast genom insättande av 250 kr på plusgirokonto nr 40 91 95-5. Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri, c/o Blidberg, SE-179 75 Skå. För medlemmar av föreningarna Norden gäller, att dessa genom hänvändelse direkt till redaktionen kan erhålla tidskriften till nedsatt pris. Tidskriften distribueras i samarbete med svenska Föreningen Norden, Box 1083, SE-101 39 Stockholm. Tel +46-(0)8-50611300. Äldre årgångar kan rekvireras från redaktionen.

Letterstedtska föreningen arbetar sedan 1875 med att befrämja samarbetet mellan de fem nordiska länderna inom vetenskap, konst och industri. Föreningen har nationella avdelningar i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Föreningen delar ut anslag till nordiska ändamål, arrangerar nordiska seminarier, utdelar en nordisk förtjänstmedalj och ett översättarpris samt ger ut Nordisk Tidskrift.

Letterstedtska föreningens och Nordisk Tidskrifts hemsida: www.letterstedtska.org

Nordisk Tidskrifts redaktion:

Nordisk Tidskrift, Box 1074, SE-101 39 Stockholm
Besöksadress c/o Föreningen Norden, Drottninggatan 30, Stockholm
Tel +46-(0)8-654 75 70. Telefotid fredagar 10-12
E-post: info@letterstedtska.org

Huvudredaktör och ansvarig utgivare:

Fil. kand. Lena Wiklund, Nordisk Tidskrift, Box 1074, SE-101 39 Stockholm
Tel +46-(0)70-405 00 31. E-post: lena.wiklund@letterstedtska.org

Dansk redaktör:

Dr. Phil. Henrik Wivel, Nordre Frihavnsgade 26, 3. tv., DK-2100 København Ø
Tel +45-20 21 24 66. E-post: henrikwivel@yahoo.dk

Finländsk redaktör:

Pol. mag. Guy Lindström, Grankullavägen 13 B26, FI-02700 Grankulla
Tel +358-(0)50 552 1151. E-post: guylindstrom@yahoo.com

Isländsk redaktör:

Jur. kand. Snjólaug Ólafsdóttir, Hallgerðargata 7, IS-105 Reykjavík
Tel +354-854 21 70. E-post: sngola@simnet.is

Norsk redaktör:

Professor Hans H. Skei, Solbergliveien 27, NO-0671 Oslo
Tel +47-97 51 84 15. E-post: h.h.skei@ilos.uio.no